

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Poruchy chování u žáků na druhém stupni základních škol

Vypracoval: Iveta Bartoušková
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa

České Budějovice 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

1. února 2015

.....

Iveta Bartoušková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. et Mgr. Jiřímu Kressovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále mé poděkování patří ředitelům základních škol, kteří mi umožnili na svých školách provést výzkumná šetření.

Abstrakt

BARTOUŠKOVÁ, I. *Poruchy chování u žáků na druhém stupni základních škol*. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. J. Kressa.

Klíčová slova: riziko poruchy chování, problémy v chování, poruchy chování, záškoláctví, šikana, příčiny, důsledky, agresor, oběť, prevence

Práce se zabývá nejčastějšími poruchami chování, které se vyskytují u žáků na základních školách. Zaměřuje se zejména na záškoláctví a šikanu, protože představují závažné negativní jevy v současném školství. Teoretická část popisuje základní pojmy a příčiny vzniku poruch chování, charakterizuje také důsledky záškoláctví a šikanování. Dále se věnuje možnostem prevence, která má důležitou roli v boji proti poruchovému chování.

Praktická část je založena na výzkumném šetření prostřednictvím anonymního dotazníku, který se týká záškoláctví a šikany. Výzkum probíhal na základních školách v Českých Budějovicích. Dotazník zjišťuje vztah žáků ke škole, jejich názory na šikanu, důvody takového chování a prostředky jakými škola řeší tyto problémy.

Ukázalo se, že v dnešní době stále bojují školy se záškoláctvím a šikanováním. Žáci chodí za školu především z důvodu, že se bojí testu či zkoušení z daného předmětu a dále kvůli kamarádům. Agresoři šikany bývají hlavně spolužáci a šikanují druhé urážkami, zesměšňováním, ničením jejich věcí a vyhrožováním.

Abstract

Behavioural disorders at pupils in secondary schools

Key words: risk of behavioural disorder, behavioural problems, behavioural disorder, truancy, bullying, the cause, consequences, aggressor, victim, prevention

This dissertation essay is aimed at the most common behavioural disorders that occur in pupils in secondary school education. It is specifically aimed at truancy and bullying because these two subjects represent the serious negative occurrences in current school facilities. The theoretical part of this essay describes the basic concepts and causes of the origins of the behavioural disorders, as well as characterizing the consequences of truancy and bullying. This essay also explains prevention options that play an important role in the fight against behavioural disorders.

The practical part of this essay is based on anonymous questionnaire research that is concerned with truancy and bullying. The research was conducted at secondary schools within Ceske Budejovice. The questionnaire investigates the relationships of the pupils towards the school, their opinions on bullying, and the reasons for such behaviour and the tools that the school uses to solve these issues.

The essay aims to prove that schools are still currently fighting against the issues of truancy and bullying, that the pupils are trying to avoid school because they are worried about the tests or subject exams, and also because of the friends. The aggressors of the bullying are mainly the classmates who bully the others by insulting, ridiculing, destroying property, and through the use of threats and threatening behaviour.

Obsah

Úvod	9
1. Vymezení základních pojmů	10
1.1 Dítě v riziku poruchy chování	10
1.2 Dítě s problémem v chování	11
1.3 Dítě s poruchou chování	12
1.4 Definice poruchy chování.....	12
1.5 Příčiny vzniku.....	14
1.5.1 Genetická dispozice	14
1.5.2 Biologické dispozice.....	14
1.5.3 Úroveň inteligence.....	15
1.5.4 Sociální prostředí	15
1.6 Typy poruch chování	16
2. Vybrané formy rizikového chování ve škole	16
2.1 Charakteristika záškoláctví.....	18
2.2 Příčiny záškoláctví.....	19
2.3 Odmitání školy	22
2.4 Prevence záškoláctví.....	22
2.4.1 Možnosti školy.....	22
2.4.2 Možnosti rodiny.....	25
2.4.3 Projevy záškoláků	26
2.5 Řešení záškoláctví	26
3. Šikana.....	27
3.1 Definice šikany	27

3.2	Typy šikany	28
3.3	Vývoj šikanování.....	29
3.4	Aktéři šikanování.....	31
3.4.1	Agresor.....	31
3.4.2	Oběť	32
3.5	Následky šikanování.....	33
3.5.1	Následky pro oběť.....	34
3.5.2	Následky u agresora.....	35
3.6	Příčiny šikanování	35
3.7	Prevence šikany ze strany školy	37
3.7.1	Druhy prevence šikany	38
3.7.2	Důvody k vyšetřování šikany	38
3.7.3	Strategie vyšetřování.....	39
3.7.4	Náprava.....	40
3.7.5	Podpora autority učitele	41
3.7.6	Kooperace ve výchově.....	41
3.7.7	Práce s agresory	42
3.8	Úloha rodičů	42
3.8.1	Rady pro rodiče agresorů.....	43
3.8.2	Rady pro rodiče obětí.....	44
4.	Výzkumné šetření	44
4.1	Cíle.....	44
4.2	Výzkumné otázky	44
4.3	Metodika práce	45
4.4	Vyhodnocení dotazníku.....	46

4.5 Srovnání dat.....	68
Závěr	71
Seznam použitých zdrojů	72
Seznam příloh.....	75

Úvod

V současné době je problematika poruch chování velmi aktuálním tématem. Zejména formy násilí včetně šikany představují hrozbu na všech typech škol. Člověk s poruchou chování nedodržuje normy jednání, což má dopad nejen na něj, ale i na jeho okolí.

Tato bakalářská práce se zabývá základními poruchami chování, které se vyskytují u žáků na druhém stupni základních škol. Zaměřuje se především na záškoláctví, šikanu a možnosti jejich prevence. Šikanování a záškoláctví se řadí mezi závažné negativní jevy v současných školách. Šikana není jen problémem školství, nýbrž představuje problém v celé společnosti. Důsledkem šikanování často bývá nejen bolest fyzická, ale i duševní.

Značný význam v procesu odhalení a pokusu o následné odstranění záškoláctví a šikany má škola. Důležitou roli nese i učitel. Vnímavý pedagog, který rozumí této problematice a dovede si získat důvěru u žáků, pak dokáže zpozorovat negativní chování a je schopen vyřešit včas daný problém. Vytvářením příjemné atmosféry v třídním kolektivu se snaží pozitivně ovlivnit chování žáků vůči sobě i vůči učitelům. U problémových žáků je důležitý osobní a pozitivní přístup učitele, který vede žáky k vnímání vlastní životní perspektivy.

Teoretická část je zaměřena na definování pojmu porucha chování, příčin jejího vzniku a na její nejčastější typy, jako jsou záškoláctví a šikanování. Dále je tato část věnovaná prevenci, která hraje významnou úlohu v boji proti problémovému chování. Účinná preventivní opatření jsou uvedena podle odborné literatury a předpisů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Praktická část práce je založena na výzkumném šetření, které probíhalo na základních školách v Českých Budějovicích. Anonymní dotazník se týká záškoláctví a šikany. Jeho prostřednictvím se zjišťuje vztah žáků ke škole a učiteli, názory žáků na šikanu, důvody takového chování a způsoby jakými škola řeší tyto problémy.

1. Vymezení základních pojmů

1.1 Dítě v riziku poruchy chování

Dětství je životní období, které je důležité pro prožívání hodnotného života v dospělosti. Už od svého narození se dítě učí a získává poznatky z interakce s dospělými jedinci i se svým vlastním chováním. Prochází procesem osvojení si norem chování, hodnot a mezilidských vztahů. Dítě se učí především různým způsobům chování, řešit rozdílné situace interakce, poznávat lidi a zareagovat na jejich pokyny, začleňovat se do společnosti.

Děti v „riziku“ mají cestu k dospělosti plnou různých potíží a úskalí, plnou rizik. Jejich důsledkem bývá rizikový vývoj socializace. Tato rizika se dělí do 4 skupin:

- 1) rizika spojená s osobností dítěte – např. nemoc, postižení, nízká inteligence, obtížný temperament, zbrkllost, malé sociální schopnosti, nízká sebeúcta, nedostatek empatie, absence důležitého člověka v životě dítěte;
- 2) rizika spojená s rodinou dítěte – neúplná rodina, nezletilá matka, nezaměstnanost rodičů, vztahy v rodině, manželské konflikty, násilí, nedostatečné vedení dítěte, odmítání dítěte, týrání, nedostatek zájmu;
- 3) rizika spojená se společností – hustota obyvatelstva, socioekonomické znevýhodnění, kriminalita v okolí, kulturní normy, válečné konflikty, diskriminace;
- 4) rizika spojená se školou – školní neúspěch, pozice „outsidera“, slabá vazba na školu, nevhodná kázeňská opatření, šikana, odmítání vrstevníky.

Změny v chování dítěte spojené s jeho fyzickým a duševním vývojem nepatří mezi rizikové činitele. Zejména vývojová období vyznačující se vytvářením identity jsou pro okolí dítěte obtížná. Dítě si určuje osobní prostor ve svých sociálních vztazích, dostává se do konfliktů s autoritou. Tyto periody jsou však přechodné a v normě, nepovažují se za poruchy chování.¹

¹VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2008, s. 75, ISBN 978-80-210-4573-6

1.2 Dítě s problémem v chování

Porucha chování se v průběhu života dítěte nejčastěji vyvíjí přes působení rizikových činitelů k problémovému chování a k vážným poruchám. U většiny dětí se objevuje tato porucha během jejich života a často na jejím rozvoji má podíl blízké sociální prostředí, ve kterém vyrůstají.

Pedagogové mnohdy narazí ve školách na žáky, kteří je svým chováním dráždí, často vyrušují a nedodržují veškerá pravidla. Ztěžují jim vyučování a narušují celkovou atmosféru ve třídě. Pedagogové by se měli vzchopit a pátrat po opatřeních uvnitř školy, zavést podmínky a vytvořit metody změny chování takových žáků.

Kázeňsky problémové žáci se dělí na dvě hlavní skupiny:

- 1) žáci s problémy v chování,
- 2) žáci s poruchami chování.

Rozdíly mezi těmito skupinami existují ve třech základních oblastech:

- v motivaci nežádoucího chování,
- v časovém období a intenzitě nežádoucích projevů chování,
- ve způsobech podpory a intervence dítěte.²

Žáci s problémem v chování si uvědomují své potíže, vadí jim a chtějí by se jich zbavit. Dané normy nenarušují záměrně. Jejich nedodržování je výsledkem sporu mezi vnějšími nároky a vnitřními potřebami žáka. Trpí nálepkou problémového žáka a důsledkem toho jsou negativní emocionální zážitky. Tyto problémy jsou většinou krátkodobé, bývají spojené s vývojem dítěte a jejich dopadem jsou nezvládnuté konflikty se sociálním prostředím. K jejich nápravě slouží cílená pedagogická opatření. Speciálně pedagogické postupy kompenzují nesprávné chování žáka, navozují nové modely chování, které by žákovi dávaly možnost přiměřeně uskutečňovat jeho potřeby.

Žák s poruchou chování není s danými normami v konfliktu, nepřijímá je, popřípadě je ignoruje a většinou necítí vinu ve vztahu k důsledkům vlastních činů. Normy porušuje

² VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2008, s. 78, ISBN 978-80-210-4573-6

dlouhodobě. Náprava poruch chování potřebuje speciální péči a směřuje k převádění způsobů a úmyslů nežádoucího chování ke správnému.

1.3 Dítě s poruchou chování

Bower vymezil pět charakteristik dítěte s poruchami emocí a chování:

- 1) neschopnost se učit,
- 2) neschopnost pěstovat pozitivní společenské vztahy s vrstevníky a učiteli,
- 3) nepřiměřené chování v běžných situacích,
- 4) pocit neštěstí a deprese,
- 5) sklon vyvolávat somatické příznaky (bolest, strach) v návaznosti s potížemi ve škole.

Dlouhotrvající problémy s chováním mají vliv na dítě zejména ve třech oblastech:

- 1) v individuální – vývoj charakteru určují nejen věkové zvláštnosti, ale i proces socializace a edukace dítěte, charakter se vytváří zvnitřněním hodnot, norem a požadavků sociálního prostředí;
- 2) v sociální – „prostřednictvím sociální interakce zprostředkovávají dítěti druzí lidé jeho obraz, ukazují mu, jak se má vnímat, jaký je, co dokáže; dítě si interpretuje tyto signály a buduje si na jejich základě své sebehodnocení, svůj sebeobraz a podle něj vstupuje do interakce se svým okolím; nedokáže navazovat uspokojivé sociální vztahy“³;
- 3) v životní perspektivě – problémy s chováním ovlivňují prospěch ve škole a mohou se stát překážkou v získávání takové úrovně vzdělání, která odpovídá potencialitě dítěte; to je často vylučováno ze vzdělávání, opakuje ročník, stěhuje se ze školy do školy.

1.4 Definice poruchy chování

Definice poruchy chování je důležitá pro správné porozumění problematice dítěte s poruchou chování a její uchopení v celém životním kontextu dítěte.

„Sdružení pro Národní duševní zdraví a speciální vzdělávání definuje poruchu emocí či chování jako výraz pro postižení, kdy se chování a emocionální reakce žáka liší od

³ VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2008, s. 86, ISBN 978-80-210-4573-6

odpovídajících věkových, kulturních nebo etnických norem a mají nepříznivý vliv na školní výkon, včetně jeho akademických, sociálních, předprofesních a osobnostních dovedností.“⁴

Odhalení poruch chování u dítěte bývá velmi obtížné. V případě podezření, že se dítě chová neobvykle, je důležité kontaktovat odborníka, který by nám měl dát doporučení ke specialistovi. Mnozí odborníci říkají, že mezi chováním normálního dítěte a chováním dítěte s poruchou neexistuje pevná hranice. Domnívají se, že chování dětí s poruchou se od chování ostatních liší pouze tím, že jeho projevy jsou vážnější, trvalejší a společensky více obtěžující.⁵

Existuje celá řada poruch chování u dětí a dospívajících, které se většinou vyskytují v různých kombinacích. Mezi neobvyklé chování lze zařadit situace, kdy je dítě neustále smutné, tiché, nezajímá se o svět kolem sebe či naopak má nekonečnou energii, vyskytují se u něj časté záchvaty zlosti, lže, krade cizí věci apod. V takových případech je třeba neváhat a raději se obrátit na pomoc odborníka.

„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností.“⁶ O poruchu chování se jedná v případě, kdy člověk chápe dané normy a hodnoty v určité skupině lidí, ale nesouhlasí s nimi či není schopen se jimi řídit. Příčinami může být odlišná hodnotová hierarchie, neschopnost kontrolovat své chování či jiné osobní pohnutky.

Podstatným projevem poruch chování je nepatřičné chování k lidem či k celému okolí a s tím je velice úzce spjata neschopnost navazovat a pěstovat společenské vztahy. Jedinci s poruchami chování mají nedostatek empatie, jsou zahleděni do sebe a zaměřují se převážně jen na uspokojování vlastních potřeb. Absence pozitivního vztahu v minulosti bývá příčinou jejich malého sociálního cítění.

V dětství se poruchy chování mohou vyznačovat přechodným charakterem, ale ve většině případů si je lze uvědomit jako znamení rozvíjející se poruchy osobnosti.

⁴ VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2008, s. 88, ISBN 978-80-210-4573-6

⁵ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001, s. 14, ISBN 80-7178-503-2

⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008, s. 779, ISBN 978-80-7367-414-4

1.5 Příčiny vzniku

Příčiny vzniku poruch chování jsou různé, zejména se jedná o biologické a sociální faktory, které vzájemně působí mezi sebou.

1.5.1 Genetická dispozice

Genetická dispozice k disharmonickému vývoji se v dětství může ukazovat hlavně na stupni temperamentu. Nebezpečným činitelem může být dráždivost, zbrkllost, nezbytnost vyhledávat vzrušení, snížení zábrán a menší citlivost ke zpětné vazbě. V takových případech je typickým znakem odsuzující přístup k běžným společenským normám a upřednostňování vlastních pravidel chování, které se zaměřují na uspokojení vlastních potřeb. V období dospělosti se pak u těchto dětí může většinou objevit porucha osobnosti. Jeden z rodičů může být podobným způsobem disponován a vychovávat své dítě nepatřičným způsobem. Stane se tak pro něj nevhodným vzorem chování. Bylo odhaleno, že výchova v rodině delikventů bývá nějakým způsobem extrémní. Charakteristickým znakem takové výchovy je na jedné straně lhostejnost a odmítání dítěte, a na druhé straně tvrdá disciplína. Tělesné tresty, resp. týrání a bití jsou v anamnézách delikventů velice časté.⁷

1.5.2 Biologické dispozice

„Biologické znevýhodnění může vzniknout na úrovni narušení struktury či funkcí CNS, které může mít různou etiologii. (Může být např. důsledkem porodního postižení, úrazu hlavy, zánětlivého onemocnění mozku apod.) Zátěž organického postižení CNS se projevuje především emoční labilitou, impulzivitou a nižší schopností sebeovládání. U těchto jedinců lze snadněji vyprovokovat neadekvátní reakce, např. výbuch agresivity. Dochází k nim za

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémových dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky a psychologie, 2000, s. 69, ISBN 80-7083-369-6

daných okolností spíše v důsledku narušeného sebeovládání než neschopnosti rozeznat nevhodnost svého jednání či odmítání běžných norem chování.“⁸

1.5.3 Úroveň inteligence

Úroveň inteligence nepatří mezi významné faktory ovlivňující vznik poruchového chování. Děti s poruchami chování sice mívají statisticky nižší inteligenci v porovnání s průměrem populace, ale na druhé straně existují i asociální jedinci s nadprůměrnými schopnostmi. Poruchy chování se často slučují se školními neúspěchy, na kterých má podíl i sociokulturní zanedbanost.

1.5.4 Sociální prostředí

Sociální prostředí se významně podílí na vzniku poruch chování dětí a dospívajících. Život v nevyhovujícím prostředí představuje nebezpečí ve smyslu rozvoje nežádoucích způsobů chování. Hlavním sociálním prostředím je rodina, protože dítěti dává základní sociální zkušenost. Nevhodné rodinné vlivy bývají podstatnou příčinou neprospěchu, jako například výchova zanedbávající, nedůsledná, nekontrolující, potlačující, ambiciózní, výchova s ústupky či výchova s tělesnými tresty. Poruchové chování mohou negativně ovlivňovat i jiné sociální skupiny, především se jedná o vrstevníky. Vliv vrstevníků ale není tak významný v případě, kdy rodina tvoří dostatečně uspokojivé zázemí.

K rozvoji problémového chování může přispět nejen určitý životní styl, nýbrž i určité životní prostředí. Toto riziko podporuje např. shromáždění velkého počtu občanů na sídlištích. Typickým znakem tohoto soužití je anonymita. Netvoří se zde bližší vztahy mezi sousedy a je těžce rozeznatelné stálé obyvatelstvo od cizích lidí. Děti se v takovém okolí snáze chovají asociálně než v malých městech či na vesnicích.

⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008, s. 781, ISBN 978-80-7367-414-4

1.6 Typy poruch chování

„Poruchy chování lze diferencovat podle jejich závažnosti, míry kontinuity či charakteru poruchového chování. Závažnost a dlouhodobé přetrvávání potíží v oblasti chování i mezilidských vztahů, resp. jeho necitlivost ke korektivním výchovným zásahům lze chápat jako prognosticky negativní znak. Tyto potíže mohou signalizovat zvýšenou pravděpodobnost pozdějšího rozvoje osobnostní poruchy, nejčastěji disociálního typu.“⁹

Poruchy chování lze dělit i na základě toho, kde se daný jedinec vyskytuje. V tomto smyslu se dá hovořit o poruchách chování ve vztahu k rodině a poruchách chování vázaných na skupinové činnosti v partě.

Dále lze poruchy chování dělit dle jejich charakteru na:

- 1) neagresivní - lži, záškoláctví, úteky a toulky,
- 2) agresivní - vandalismus, šikana, rvačky a jiné násilí.

Toto chování vede k překročení a omezování práv jiných lidí.

Lze se také setkat s rozlišením skupin problémových dětí podle stupně jejich aktivity na spíše pasivně rušivé a spíše aktivně rušivé. Spíše pasivně rušivé děti jsou nesnaživé, líné, příliš povolné, závislé na druhých, bojácné, plaché, lhavé apod. Tyto formy chování se v nepříznivém případě mohou vyvinout v poruchy neurotického typu. Spíše aktivně rušivé jsou panovačné, netrpělivé, tíhnoucí k afektům, vytahovačné, kruté, kradoucí apod. Takové chování se může vyvinout v poruchy delikventního typu.¹⁰

2. Vybrané formy rizikového chování ve škole

Bakalářská práce se zabývá zejména záškoláctvím a šikanováním na základních školách, neboť se řadí mezi nejčastější a nejvážnější poruchy chování žáků. Problém záškoláctví a šikany patří v současné době mezi jedny z nejvýznamnějších problémů ve školství. Proto se stále rozvíjí řada různých metod a postupů, jak zamezit tyto problémy.

⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008, s. 792, ISBN 978-80-7367-414-4

¹⁰ ONDRÁČEK, P. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, 2001, s. 47, ISBN 80-7194-378-9

Je třeba poznamenat, že v médiích se stále dovídáme, že agresivita dnešních dětí roste. Stoupá prý i jejich hrubost. Svádí se to většinou na televizi, výchovu nebo na nedostatek času.¹¹ Také se uvádí, že hodně žáků základních škol nemá ve škole úspěch a ani nedokončí základní vzdělání. Jednou z příčin jsou právě i opakované absence a záškoláctví. Tato práce se proto snaží poukázat na vážnost těchto negativních jevů.

Záškoláctví přináší řadu záporných důsledků, které mají dopad nejen na žáka, ale také na jeho rodiče, rodinu či vrstevníky. Záškoláctví tak zhoršuje totální vzdělávací proces, vzdělávání žáka. Klade vyšší požadavky na opětovné zajišťování školních návyků a na dodělání zameškaného učiva. To může vyvolat, že žák pak nemusí stihnout pojmout nové věci, tápe v kolektivu třídy, a aby unikl před ztrapněním se, nezbývá mu jiné východisko, než utéct opět ze školy.

To pak může dojít k ohrožení celého vzdělávání. Znamky z předmětů i z chování se zhoršují z příčiny slabé docházky a množství zameškaných nebo neomluvených absencí a s tím související příležitost volby dalšího studia. Velmi nebezpečným je i vývoj nesprávného sociálního chování v podobě toulek, krádeží, rvaček, vandalismu či braní drog atd.¹²

Velkou odpovědnost mají i rodiče dítěte. Od dětství by mu měli pěstovat pozitivní postoj ke vzdělání. Neměli by inklinovat k projevům chování směřujících k záškoláctví a k chování, které může dítě u rodičů postřehnout. Například se jedná o vyloučení se z práce nebo schválené záškoláctví. Dítě by mělo vědět, že rodiče nesouhlasí se záškoláctvím.

Šikana je v současnosti často používaným pojmem v různých oblastech života. Může se dotýkat lidí jakéhokoli pohlaví, věku, rasy, vyznání, vzdělání, zaměstnání atd. Šikana patří mezi formy násilného chování. Velmi často se řeší i na základních školách. Představuje jednu z nočních můr učitelů i rodičů. Učitelé mají strach, že by ji dobře nevyřešili a rodiče se bojí, že nebudou schopni poskytnout svému dítěti dostatečnou ochranu.

¹¹ RODINA.CZ: *Každodenník o dětech a rodičích: Šikana ve škole, aneb jak to vidím já* [online]. [Cit. 24. srpna 2004]. Dostupné z [www: http://www.rodina.cz/clanek3981.htm](http://www.rodina.cz/clanek3981.htm)

¹² CELOSTNI MEDICINA.CZ: *Informační server o zdraví z pohledu celostní, přírodní, alternativní medicíny: Záškoláctví, co s ním?* [online]. [Cit. 4. listopadu 2012]. Dostupné z [www: http://www.celostnimedicina.cz/zaskolactvi-co-s-nim.htm](http://www.celostnimedicina.cz/zaskolactvi-co-s-nim.htm)

Pro děti a mládež může šikana představovat způsob, jak si dokázat svou nebojácnost, odvahu a dominanci. Někteří si tím zvyšují sebevědomí nebo se jen nudí. Agresivita a forma šikany roste s věkem. Děti mezi sebou začínají pozorovat sociální rozdíly, urážejí se kvůli vzhledu, oblečení, rodinnému zázemí, barvě kůže apod. Dlouhotrvající šikana může mít špatný vliv na vyvíjející se psychiku dítěte, a proto je nutné, aby situaci řešila škola i rodina, aby dítě cítilo oporu. Rodiče by si měli všimnout i drobných změn v chování svého dítěte a měli by usilovat o zjištění příčiny.¹³

2.1 Charakteristika záškoláctví

„Záškoláctví bývá spojeno s negativním postojem ke škole, s nepřijetím normy pozitivního hodnocení vzdělání, ale může být i reakcí na prospěchové selhání. Někdy je lze charakterizovat jako komplex obranného jednání, jehož cílem je vyhnout se nepříjemnosti, která je dána buď konfrontací neúspěšného dítěte s lépe prosperujícími spolužáky, nebo požadavky učitele na práci dítěte.“¹⁴ Záškoláctví se řadí mezi rušivé jevy, neboť zabraňuje pedagogické interakci s žákem. Je tedy třeba brát záškoláctví vážně a snažit se o to, aby záškolák, i když je jeho vystupování při vyučování problematické, přestal s chozením za školu, a aby byl opět pravidelně přítomen na výuce.

Záškoláctví lze definovat jako záměrné zameškávání školního vyučování. Žák se z vlastní vůle rozhodne nechodit do školy, aniž by o tom věděli rodiče. Chopení za školu často souvisí se školním neúspěchem žáka a tento úkaz má sklon se prohlubovat. Záškoláctví má dvě hlavní podoby:

- 1) impulsivní - dítě nepřipravuje útěk z vyučování, náhle se rozhodne,
- 2) plánované - žák tedy plánuje odchod ze školy pod různými výmluvami.

„Záškolák je žák, který se vyhýbá účasti na výuce. Není ani nemocný či zraněný, ani nemá jiný závažný – např. rodinný – důvod nepřijít do školy. Ráno odejde z domova jakoby do školy, nicméně stráví čas výuky mimo školní budovu. Svoji absencí signalizuje narušený

¹³ ŠIKANA – ZDRAVĚ.CZ: *Šikana – kde všude nám hrozí?* [online]. [Cit. 9. března 2011]. Dostupné z [www: http://sikana.zdrave.cz/sikana-kde-vsude-nam-hrozi/](http://sikana.zdrave.cz/sikana-kde-vsude-nam-hrozi/)

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008, s. 794, ISBN 978-80-7367-414-4

*vztah ke škole, konkrétně pak zpravidla k určitému učiteli a jeho předmětu, ke třídnímu kolektivu anebo ke skutečnosti, že škola je vždy spojena s prací a s hodnocením výkonu.*¹⁵

V literatuře se lze setkat s pěti hlavními skupinami záškoláctví:

1) pravé záškoláctví

Žák se nezúčastňuje školního vyučování, ale rodiče se domnívají, že do školy chodí.

2) záškoláctví s vědomím rodičů

Žák chodí za školu, ale rodiče o tom ví. Žák například mohl být jeden den doma a pečoval o někoho nemocného nebo s něčím pomáhal rodičům v zaměstnání. S touto kategorií záškoláctví souvisí různé profily rodičů. Někteří zaujímají nepřátelský postoj ke vzdělání, další mohou být jednoduše slabí a schválí všechno, po čem jejich dítě touží. Jiní jsou závislí na pomoci a podpoře dítěte a vyžadují ho mít doma.

3) záškoláctví s klamáním rodičů

Existují takoví žáci, kteří umí přesvědčit své rodiče, že jejich zdravotní stav neumožňuje jít do školy, přestože skutečnost je jiná. Rodič pak žáka ve škole omluví ze zdravotních problémů.

4) útěky ze školy

K záškoláctví patří i situace, kdy žáci chodí na vyučování, nechají si zapsat, že jsou přítomni, v průběhu dne pak ale na hodinu nebo dvě zmizí. Buď tráví čas v budově školy, nebo odejdou pryč jen na krátkou dobu.

5) odmítání školy

Tato kategorie se týká žáků, kterým představa školní docházky působí psychické problémy. Žáci mají pocit, že učení je moc těžké, bojí se, že budou šikanováni nebo trpí depresemi.¹⁶

2.2 Příčiny záškoláctví

K nejčastějším příčinám záškoláctví patří:

- nezajímavé a příliš náročné hodiny,

¹⁵ ONDRÁČEK, P. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, 2001, s. 79, ISBN 80-7194-378-9

¹⁶ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 45, ISBN 80-7178-945-3

- tvrdé a nekompromisní školní prostředí,
- problémy s komunikací mezi žákem a učitelem,
- nedostatečná pozornost ze strany školy (nedostatek pestré nabídky mimoškolních aktivit)
- šikana,
- strach ze spolužáků,
- preference trávit volný čas s přáteli mimo školní prostředí,
- nesouhlas s učebními osnovami školy.

Institut pro sociální vyučování vyjádřil, že záškoláctví ovlivňují problémy ve škole. Uvádí tyto příklady:

- V některých školách se špatná školní docházka objevuje mezi dětmi, které byly slabé ve čtení.
- Absence může být výsledkem obavy z termínu závěrečných zkoušek.
- Asi jedna třetina děvčat a jedna čtvrtina chlapců se bojí chodit do školy kvůli šikaně.
- Někteří žáci chodí za školu proto, že nemají rádi některé předměty či učitele nebo jim škola a učební osnovy připadají zbytečné.¹⁷

Přítomnost záškoláctví také ovlivňuje velmi nízká či dokonce žádná úroveň sledování pravidelné školní docházky, špatná politika školy, nedostačující zájem rodičů ve školách, chabá očekávání školních výsledků žáka ze strany pedagogů a nedostatečná péče poskytovaná žákům.¹⁸

Podstatnou úlohu v záškoláctví také zaujímá nesprávná rodinná péče a neodpovědný postoj ke vzdělání. Bylo zjištěno, že u chlapců je nebezpečným rysem výchova v neúplné rodině. Často dochází k situaci, kdy rodiče omlouvají, dovolují nebo kryjí chození za školu svého dítěte. Pochybné jsou především rodiny, ve kterých sami rodiče nezaujímají pozitivní postoj ke vzdělávání. Takové stanovisko nepomáhá k zastavení záškoláctví. Názory rodičů jsou důležité pro to, aby dítě chodilo pravidelně do školy.¹⁹ Rodiče záškoláků často nemají

¹⁷ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 50, ISBN 80-7178-945-3

¹⁸ TRUANCY PREVENTION: *Truancy Definition, Facts and Laws* [online]. [Cit. 2013-30-01]. Dostupné z [www:http://www.truancyprevention.org/](http://www.truancyprevention.org/)

¹⁹ YOUTH TRUANCY IN AMERICA: *What Causes Truancy?*[online]. [Cit. 2013-25-11]. Dostupné z [www:http://www.susanscheff.net/truancy-causes/](http://www.susanscheff.net/truancy-causes/)

tušení, kde nebo s kým jejich děti tráví čas. Tyto děti mívají často se svými rodiči špatný vztah. Je třeba brát v úvahu odpovědnost rodičů a v momentě, kdy se nepřítomnost žáka opakuje, je třeba rodiče informovat a poučit, zejména pokud je záškoláctví spojeno se špatnou péčí v rodině. Dítě zásadně ovlivňuje atmosféra v rodině a vztahy mezi jejími členy. Problematické je to, že se rodiče o dítě nezajímají, nestarají se o jeho školní prospěch, nebo naopak jejich přehnaná péče a kladení příliš těžkých podmínek na školní výsledky.

Důvody záškoláctví lze shrnout do třech hlavních kategorií: špatný postoj ke škole, vliv rodiny a způsob trávení volného času. S negativním postojem ke škole mohou být spojeny vysoké nároky na dítě vyplývající ze školních povinností. V případě, že se dítě přepíná, může se začít bát, že školu nezvládne a bude se cítit neschopné a nešikovné. Svou úlohu mohou také hrát nižší rozumové schopnosti, které mají za následek těžší zvládnání školních úkolů. Význam mohou mít i specifické poruchy školních dovedností jako např. dyslexie či dysgrafie a poruchy pozornosti. Pro takové dítě je těžší zvládnout náročnější látky. Důležitým jevem v záležitosti záškoláctví jsou nepříznivé vztahy ve třídě. Může existovat špatný vztah mezi učitelem a žákem nebo se dítě může stát neoblíbeným. Spolužáci ho začnou zesměšňovat a celá situace může vést k šikaně. Zesměšňovány bývají děti většinou se zdravotními problémy, s poruchami řeči nebo s tělesným postižením.²⁰ K příčinám záškoláctví se také řadí nevhodný způsob trávení volného času, který je často spojen s negativním vlivem vrstevníků v partě. Jedná se zejména o skupiny se závislostním chováním vyznačujícím se braním drog a získáváním potřebných financí na ně. Problémem je také lhostejnost rodičů, jejich pracovní vytíženost nebo osobní potíže.

„Může se stát, že pokud bude dítě chodit za školu dlouhodobě a nebude se to řešit, začnou se u něj rozvíjet tendence k delikventnímu chování, dítě může postupně ztrácet respekt k jakýmkoli pravidlům a autoritám. To může v budoucnu znamenat rozvoj některého ze sociálně patologických jevů (závislosti, prostituce, bezdomovectví, vandalismu, chronické nezaměstnanosti atd.). Problémem je, že dopředu těžko můžeme předvídat, jak se dítě bude vyvíjet. Může také dojít k prohlubování školní fobie až do fobie sociální (obecně strach z lidí, ze sociálního kontaktu), mohou se rozvíjet deprese nebo poruchy osobnosti.

²⁰ YOUTH TRUANCY IN AMERICA: *What Causes Truancy?*[online]. [Cit. 2013-25-11]. Dostupné z [www:<http://www.susanscheff.net/truancy-causes/>](http://www.susanscheff.net/truancy-causes/)

Zkrátka příčina toho, proč dítě nechce chodit do školy, se může prohlubovat a mohou vznikat stále závažnější problémy. ²¹

Podstatným hlediskem záškoláctví je i míra emocionálních odezev žáků na školní absence. Většina žáků, kteří chodí za školu, zřejmě necítí vinu. Jiní tvrdí, že zažívají pocity vzrušení a jsou na sebe pyšní, někteří se naopak stydí a mají pocit viny. Záškoláci zpravidla necítí výčitky ani potěšení a záškoláctví berou jednoduše jako zvyk. V případě, že škola ani rodiče nemají zájem o pravé důvody, proč dítě chodí za školu, může se záškoláctví neustále opakovat zejména v situacích, kdy si žák bude myslet, že nezvládne nějakou úlohu, nebo když nebude chtít trhat partu kamarádů.

2.3 Odmítání školy

Je potřeba dělat rozdíly mezi opravdovými záškoláky a žáky, kteří odmítají školu. Školy se bojí jak žáci, kteří k tomu mají naprosto reálné důvody, například zažívají šikanu nebo se chtějí vyvarovat opakovanému školnímu selhání, tak i ti, pro které je strach nevysvětlitelný. U takových žáků se může jednat o školní fobii představující iracionální obavy ze školy. Společným rysem těchto dětí jsou prudké reakce při představě jít do školy. Reakce mohou být spojeny s příznaky, jako je například zvracení, různé bolesti, rozčilení a řev, že nikam nepůjdou.

Pro děti odmítající školu je charakteristické především to, že se nesnaží před rodiči svou nepřítomnost ve škole utajit. Jejich absence bývají dlouhotrvající. Dobře se učí a jejich chování je zpravidla bezproblémové.

2.4 Prevence záškoláctví

2.4.1 Možnosti školy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství doporučuje, že na prevenci záškoláctví se

²¹ ŠANCE DĚTEM: *Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. [Cit. 3. listopadu 2013]. Dostupné z [www: http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/zaskolactvi.shtml#jak-pozname](http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/zaskolactvi.shtml#jak-pozname)

podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka. Součástí prevence je pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků, součinnost se zákonnými zástupci, analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření, výchovné pohovory s žáky, spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko-psychologického poradenství, konání výchovných komisí ve škole a spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.²²

Školy uskutečňují mnoho různých praktických programů proti záškoláctví. Na jedné škole bylo uveřejněno upozornění určené žákům, kteří by se chtěli dopustit třeba jen záškoláctví na jeden den. Sdělovalo: Když opustím na jeden den školu, může se stát, že budu pozadu s učením, dosáhnu špatných výsledků při závěrečných zkouškách, bude pro mě těžší navázat a udržet přátelství, mohl bych se stát obětí šikany, nebudu se moci zúčastňovat některých školních aktivit, nebudu členem školní rady, mohl bych se dostat do potíží s policií, nebudu moci studovat na další škole nebo nebudu moci využít své schopnosti.²³ Jiné programy zahrnovaly i různé stimulační prvky, například odměny pro žáky, kteří měli stoprocentní školní docházku v podobě diplomů, psacích potřeb, vstupenek do kina či do bazénu apod., dále soutěže v docházce mezi třídami s týdenním vyhodnocováním, možnost práce v programu proti záškoláctví pro žáky, kteří mají omluvené absence a příprava činností, při kterých se rodičům vyzdvihuje jejich úloha při dodržování docházky. Hlavním účelem těchto programů je pomoci vytvoření školní atmosféry, která pravidelnou docházku předpokládá a oceňuje.

Nejpůsobivějším prostředkem proti záškoláctví je rychlé jednání a včasné informování rodičů hned po absenci žáka. Zajištění různých opatření proti záškoláctví by mělo být námětem celoškolské politiky, musí se do nich připojit všichni učitelé, žáci, rodiče, pomocné síly i místní společnost. Docházka žáků by měla být evidována elektronicky, neboť to může vést k pomoci rozeznat určité vzorce a možné důvody absencí, například konkrétní předměty, na které děti nechtějí docházet. Je třeba také včas vyřešit potíže žáků se čtením,

²² MŠMT: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY [online]. [Cit. 13. března 2002]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>

²³ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 54, ISBN 80-7178-945-3

psaním a základními matematickými příklady a pomoci doplnit zameškané učivo. Jako součást osnov by měly být uveřejněny zájmové aktivity, například sportovní činnosti, práce v zájmových kroužcích apod. Záměrem je motivovat žáky, u kterých hrozí riziko nechuti vůči škole.

Zajímavou skutečností je, že záškoláctví může dopadnout i vyloučením dítěte ze školy. V takové situaci ale vyloučení může znemožnit účinná opatření k napravení žáka. Školy, které stále bojují s problémem záškoláctví, by měly být ve spolupráci se sociálními pracovníky, kteří mohou dané potíže vyřešit. Pokud problémy jsou dlouhodobé, lze poprosit o oficiální dohled nebo o spuštění správného jednání s rodiči.

Mezi nejčastější důvody záškoláctví patří dojem žáků, že jsou násilím přinuceni k učení předmětů, které je přestaly zajímat. Čím dál více si myslí, že učební osnovy jim nemají mnoho co poskytovat. Existuje pomocná poradenská služba pomáhající žákům získávat informace a kontakty na školy, koleje, pracovní úřady, linky bezpečí, poradenská centra, zdravotnické firmy a organizace pro boj s kriminalitou mládeže. Snaží se je tak podporovat a povzbuzovat, aby školu nevzdávali. Tato služba nabízí doporučení a pomoc a zabezpečí i osobní poradce, kteří pracují i ve školách. Další častou příčinou záškoláctví je nespokojenost s klimatem školy. Škola pro žáky představuje místo, kde se musí podříditi poslušnosti a během vyučování se jim vysvětluje, co a kdy mají dělat. Ze vztahu učitel-žák stále vyplývá, že učitel ztělesňuje autoritu. V současné době děti dospívají dříve a někteří žáci si myslí, že na druhém stupni s nimi bude zacházeno jako s dospělými lidmi. Učitelé by měli vést při vyjednávání se záškoláky rozhovor kladoucí důraz především na nutnost vzdělání. Neměli by uplatňovat strategie zakládající na nátlaku. Tím se učitelé pokusí založit rovnoprávnější vztah.

Záškoláctví je úzce spojeno s kriminalitou mládeže. Značný podíl kriminality se uskutečňuje v průběhu dne, kdy žáci jsou za školou. Například v Anglii se uvádí, že každý den je za školou 50 000 žáků a že 40 % veškeré pouliční kriminality (drobné krádeže, krádeže aut, vandalismus) mají na svědomí žáci ve věku od 10 do 16 let v době vyučování. Účinná opatření směřující k odstranění záškoláctví by mohla zároveň vést i ke snížení kriminality. Proto se množství činností namířených proti záškoláctví provádí v rámci programu boje s kriminalitou. Například ve městech s velkou kriminalitou se školy

připojují do programů, při nichž policisté v civilním oblečení pravidelně chodí navštěvovat školy, sledují hřiště, mluví se žáky, pomáhají zabezpečovat školu a spolupracují s učiteli.²⁴

2.4.2 Možnosti rodiny

V případě, že si rodiče myslí, že jejich dítě chodí za školu, je třeba si s ním o tom promluvit. Je dobré se zeptat třídního učitele na přítomnost svého dítěte na vyučovacích hodinách. „*Dobrý vztah s učitelem a zájem o dítě, jeho školní prospěch a chování je dobrou prevencí záškoláctví a zároveň základem pro jeho vyřešení, pokud k němu dojde.*“²⁵

Pokud rodiče odhalí, že dítě doopravdy chodí za školu, je důležité s ním o tom vždy mluvit, vysvětlit dítěti pravidla a předpoklady kontroly školní docházky a být ve spolupráci se školou. Také je dobré usilovat o domluvu s druhým rodičem na určitých opatřeních. Aby bylo řešení situace účinné, měli by se oba shodnout a zaujímat jednotný postoj k problému.

Je třeba brát v úvahu, že rodiče by nikdy neměli řešit své spory s učitelem před dítětem nebo přes něj, ale měli by o tom hovořit vždy přímo s učitelem. Před dítětem je třeba mluvit o škole pozitivně, interpretovat problém tak, aby setrvala zachovaná autorita učitele a současně i autorita rodičů společně s názorem k věci zohledňující stanovisko školy.

Pokud máme dítě záškoláka, je velmi obtížné krotit své emoce a nevnadat mu. Dítě musí zjistit, že udělalo něco nesprávného a že s tím nesouhlasíme. Je špatné mu hned vynadat a dát trest. Nejprve je třeba zjistit důvod takového chování, zjistit, co ho znepokojuje a snažit se mu pomoci to vyřešit. Podstatné je poskytnout dítěti určitý prostor, pokusit se vyřešit situaci v klidu a usilovat o to, aby se dítě svěřilo. Je lepší se dítěte nejprve optat, zda si nedělá s něčím starosti nebo jestli má nějaké trápení. Dítě tak nebude mít pocit, že jej viníme. Dítěti bychom měli vysvětlit, jaká nebezpečí mu hrozí díky záškoláctví, jaké může mít dopady. Je důležité věnovat pozornost i tomu, jak dítě tráví svůj volný čas, a zaměřit se na vliv vrstevníků.

Jestliže neovládáme vyřešit situaci sami, lze se obrátit na odbornou pomoc. Nejrychlejším postupem je vyhledat školního psychologa. Bohužel ne každá škola má

²⁴ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 56, ISBN 80-7178-945-3

²⁵ ŠANCE DĚTEM: *Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. [Cit. 3. listopadu 2013].

Dostupné z [www: http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/zaskolactvi.shtml#jak-pozname](http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/zaskolactvi.shtml#jak-pozname)

svého psychologa, ale existují i jiné možnosti. Můžeme se podívat po pedagogicko-psychologické poradně v místě svého bydliště nabízející služby zdarma. Překážkou je však přetíženost a termín schůzky může být až za delší dobu. Také lze navštívit střediska výchovné péče. Dále existuje řada různých neziskových organizací věnující se potížím dětí a dospívajících. Můžeme poprosit o pomoc i prostřednictvím různých krizových linek.

2.4.3 Projevy záškoláků

Existují různé signály, které by mohly znamenat, že dítě chodí za školu, a které by měli rodiče podnítit k tomu, aby si jich všímali a začali si klást otázku, zda je s dítětem vše v pořádku. Mezi tato znamení patří například zhoršení školních výsledků dítěte, uzavřenost dítěte, nezájem mluvit o škole, odmítání učení a psaní domácích úloh, změny v chování dítěte, stěžování si na zdravotní problémy před odchodem do školy, pláč nebo nervozita při odchodu do školy, špatné usínání, časté buzení, nezapojování do třídního kolektivu, výtky na spolužáky, nechut' ke školním akcím, objevování častých hádek s rodiči, výmluvy, lhaní, schovávání žákovské knížky, toulání dítěte venku po večerech atd.

2.5 Řešení záškoláctví

Nejpodstatnější je odhalení příčiny, proč dítě chodí za školu. Teprve na bázi tohoto nálezu je možné se žákem dále pracovat. Dalším významným krokem je získání rodičů žáka ke kooperaci. Bez součinnosti s rodiči daný problém nelze vyřešit. Je třeba začít s rodiči vést komunikaci a společně podat návrh na intervenci. Výchovný poradce může po schůzce s rodiči poslat žáka do pedagogicko-psychologické poradny, která učiní prohlídku žáka a případně poradí řešení dané situace.

V praxi se osvědčuje následující postup schůzky ve složení rodič, žák, zástupci školy (třídní, výchovný poradce, vedení školy):

- Učitel označí zdroje problémů u žáka a vysloví se k jeho chování.
- Rodiče na sdělení reagují a sami se vyjádří k jednání svého dítěte.
- Žák se vyjádří ke svému chování, případně formuluje své důvody.

- Zástupci školy informují rodiče o možných krocích, sankcích a následcích v případě, že se žák nepolepší. Současně uvedou možnosti, pokud se žák změní.
- Všichni zúčastnění navrhnou možná řešení problémů.
- Domluví se na dalších termínech schůzek, předloží možné kontakty a možné předávání informací týkajících se vývoje chování žáka.
- Konečná dohoda se zapíše a podepíše jednotlivými stranami.²⁶

3. Šikana

3.1 Definice šikany

V současné době se bohužel můžeme setkat často s problémem šikanování, a to i na základních školách. Šikana se řadí mezi nejvýznamnější negativní úkazy ve školách. Nejedná se o problém vyskytující se jen ve škole, neplatí pouze pro určité věkové kategorie dětí a mládeže, ale zahrnuje celé rozsáhlejší spektrum. Jedná se o věc patřící do oboru psychologie, sociologie a sociální práce.

„Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, což v překladu znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, ale i byrokratické lpění na literě předpisů.“²⁷

„Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině.“²⁸

Školní šikana se vyskytuje někdy v ústraní, například v šatně, na toaletách či na nějakém místě, na které často nechodí pedagog, který má právě dozor. Velmi často se však

²⁶ ZDRAVÁ ŠKOLA: *Záškoláctví* [online]. [Cit. -]. Dostupné z www: <http://www.sps-zdravaskola.cz/prirucka--33/>

²⁷ VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 97, ISBN 978-80-7368-525-6

²⁸ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 26, ISBN 80-7178-049-9

ubližování žáka objevuje ve třídě za přítomnosti spolužáků. Ti se ho nezastanou většinou z důvodu lhostejnosti nebo proto, že mají strach nebo, že oběť je outsider.

Další definicí šikany je: „*Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).*“²⁹

L. Lovasová uvádí: „*Šikana je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či na majetku.*“³⁰

Šikana je vyjádřením zneužívání individuálního postavení či určitých vlastních, především fyzických dispozic. Šikana je charakteristická nepřiměřeností sil mezi agresorem a obětí. Jejím dopadem je zranění jiné osoby. Základní princip šikany spočívá v tom, že agrese je zde záměrem jednání, nikoli prostředkem k získání nějakého konkrétního zisku. Cílem agresora není např. odcizení věcí pro jejich hodnotu nebo pro pomstu, nýbrž pro radost z uspokojení potřeby ponižovat lidskou důstojnost.³¹

3.2 Typy šikany

Existují tři hlavní skupiny šikany: přímá a nepřímá šikana, fyzická a verbální agrese, aktivní a pasivní nátlak. Kombinacemi těchto skupin vzniká osm typů šikany.³²

- 1) Šikanování fyzické, přímé, aktivní: například výprask, fackování, škrcení, kopání, tahání za vlasy, donucení ke špatné aktivitě apod.
- 2) Šikanování fyzické, přímé, pasivní: aktivní omezování oběti v uspokojování potřeb či v získávání cílů. Například agresor oběť drží, aby nebyla schopna jíst, pít, vytvořit domácí úlohu, číst si atd.
- 3) Šikanování fyzické, nepřímé, aktivní: údery směřují na majetek oběti. Řadí se sem počmárání a rozškubání sešitů, rozbíjení psacích propisek, zapalování oblečení apod.

²⁹ VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 11, ISBN 978-80-7367-611-7

³⁰ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6, ISBN 80-86991-65-2

³¹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakl., 2003, s. 25, ISBN 80-86642-08-9

³² VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 102, ISBN 978-80-7368-525-6

- 4) Šikanování fyzické, nepřímé, pasivní: agresor vytvoří zábranu, kvůli které oběť není schopna uspokojit svou potřebu.
- 5) Šikanování verbální, přímé, aktivní: jedná se o nadávky, pokoření oběti, vyhrožování, zesměšňování atd.
- 6) Šikanování verbální, přímé, pasivní: nereagování na pozdrav, na otázky apod.
- 7) Šikanování verbální, nepřímé, aktivní: pomluvy, vytváření hanlivých nápisů na veřejná místa.
- 8) Šikanování verbální, nepřímé, pasivní: oběti se nikdo nezastane, dávají jí vinu za vše, co vykonali agresori.

Uvádějí se další různá členění šikany. Například S. Bendl dělí šikanu podle kritéria viditelnosti na šikanování zjevné a skryté. Zjevné šikanování znamená, že je viditelné nejbližšímu okolí, skryté šikanování se uskutečňuje beze svědků. Dále rozděluje šikanu podle stupně nutné činnosti oběti na pasivně snášené, které se týká ponižování chování druhých, a na donucení k degradující aktivitě. Lze se také setkat na školách s novým typem násilného činu, kterým je ekonomická šikana, při které se ukazují sociálně ekonomické předpoklady a možnosti rodiny žáka. Vyskytují se čím dál více rozdíly mezi dětmi z bohatých a chudých rodin. Podnětem pro šikanování je pak závist nebo opovržení. V současné době lze uvést jako příklad mobilní telefony a značkové oblečení. Někteří žáci základních škol, kteří nemají na drahé věci, trpí často výsměchem spolužáků a jejich pohrdáním.

3.3 Vývoj šikanování

Šikanování lze chápat jako ničení vztahů ve skupině. Je třeba mít na vědomí, že šikanování není pouze problémem mezi agresorem a obětí. V literatuře narazíme na pět vývojových stádií šikany.

První stadium se nazývá zrod ostrakismu. Tato počáteční forma šikany se objevuje v každé sociální skupině. Jejimi oběťmi bývají nejméně oblíbení jedinci, nacházející se na tzv. sociometrickém chvostu. Většinou jsou to děti, které se od ostatních výrazně liší svými schopnostmi, vlastnostmi, vzhledem, názory a postoji. Z tohoto důvodu vzbuzují v ostatních negativní pocity spojené s nejistotou. Tato nejistota může vyvolávat obranné

mechanismy vyznačující se většinou verbální agresivitou.³³ V tomto nejmírnějším stadiu se mluví především o ostrakizaci a osamocení daného dítěte. S obětí se nikdo nekamarádí. Musí čelit výsměchu okolí.

Ve druhém stadiu se jedná o fyzickou agresi a přitvrzování manipulace. Ostrakismus může přejít do dalšího vývojového stupně z několika příčin: „*V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity pramenící z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem, nebo jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. V podmínkách, kdy žáci spolu tráví hodně času a mohou vytvářet hlubší vztahy, pro zvládnutí své nejistoty nutkavě vymýšlejí a přitvrzují zábavu na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a v rámci své přirozenosti od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.*“³⁴

Třetí stupeň šikanování se jmenuje klíčový moment – vytvoření jádra. „*Pokud se přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců nepostaví pevná hráz, v tom případě se často utvoří skupinka agresorů, tzv. úderné jádro.*“³⁵ Ti se spojí a začnou šikanovat bezmocné děti ve skupině. V tomto okamžiku se rozhodne, jestli počáteční stadium vyvrcholí do stadia pokročilého. Pokud se do této chvíle nevytvoří žádná mocná pozitivní podskupina, která by se snažila zabránit skupině agresorů, budou agresoři stále pokračovat v týrání.

Ve čtvrtém stádiu většina přijímá normy agresorů. V případě, že se proti aktivitě agresorů nevytvoří žádná překážka například výskytem silné pozitivní podskupiny, normy agresorů přijmou všichni členové skupiny a tyto normy budou zavazující i pro druhé. Porušení těchto norem se trestá.

V posledním stadiu vývoje šikanování – v dokonalé šikaně jsou normy agresorů přijaty nebo alespoň uznávány všemi členy skupiny. Je to stadium totálního vykořisťování, násilí vzrůstá a vrcholí až brutalitou. Vyskytuje se také psychická manipulace, ve které agresoři

³³ VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 104, ISBN 978-80-7368-525-6

³⁴ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 32, ISBN 80-7178-123-1

³⁵ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakl., 2003, s. 31, ISBN 80-86642-08-9

zacházejí u obětí se strachem, proviněním a sebeúctou. Oběti řeší nepříjemnou situaci fingováním nemoci, záškoláctvím, sebepoškozováním nebo dokonce pokusy o sebevraždu.

3.4 Aktéři šikanování

3.4.1 Agresor

Profil agresora, šikanujícího dítěte, může mít různou škálu forem. Jedním z hlavních rysů agresorů je úsilí o dominanci a ovládání blízkého okolí. Snadno se urazí, mají tendenci vidět agresi proti sobě i tam, kde žádná není. Týrání druhých jim poskytuje radost. Takové děti se vyznačují fyzickou zdatností a agresivitou. Dalším charakteristickým prvkem je nedostatek empatie, necítí žádné pocity viny a lítosti. V důsledku absence sebereflexe spravedlivý trest pocítují jako nespravedlnost. Mohou být velmi inteligentní nebo i primitivní, často se uchylují k sadismu, sobectví a sebestřednosti. Většina agresorů jsou středem pozornosti a jsou obdivováni ostatními dětmi. Hlavním záměrem agresorova chování je způsobit oběti zranění, fyzické či psychické, přičemž příčinou je pouze potřeba pocitu radosti ze sebe sama. Tato radost většinou pramení z pocitu moci, z obdivu zastánců, ze schopnosti rozveselit ostatní a z pocitu zvýšené sebejistoty. K nejčastějším podnětům šikanování patří snaha zaujmout ostatní, být oblíbený u spolužáků, zahnat nudu, pocity žárlivosti vůči lepším spolužákům, úsilí zabránit vlastnímu napadení či touha po dosažení mimořádného výkonu atd. Většina lidí si myslí, že agresori šikanují především kvůli svému nízkému sebevědomí. Skutečnost je však jiná. Pro šikanující děti je charakteristické průměrné, někdy až velmi vysoké sebevědomí. Šikanu provádějí většinou sebevědomí, neúzkostní jedinci. Vůbec netrpí samotou, šikanující jsou spíše průměrní žáci i třídní vůdci. Často šikanují slabší a bezbranné spolužáky.

Stává se, že skupina starších nebo silnějších žáků přepadne mladšího nebo slabšího žáka a donutí ho, aby jim dal peníze či nějaké cennosti, aby za ně vykonal nějakou službu apod. Někdy se uvádí, že takové chování ovlivňují drastické filmy a také nevhodné

příklady z každodenního života, jako přepadávání obchodů, bank a osob, a to zvláště mladších nebo starších, kteří se nemohou bránit.³⁶

Olweus ve své knize píše, že chlapci šikanují většinou fyzicky a dívky se dopouštějí šikany spíše verbálními nebo nepřímými prostředky.³⁷

V literatuře se lze setkat s třemi hlavními typy agresorů: „hrubián“, „slušňák“ a „srandista“. „Hrubián“ je typ primitivní, impulzivní, má problémy s kázní a narušený postoj k autoritě, někdy může být zapojený do různých gangů páchajících trestnou činností. Provádí šikanu tvrdě a nelítostně, vyžaduje dokonalou poslušnost, zastrašuje ostatní. Rodina takového agresora je většinou agresivní. „Slušňák“ je kultivovaný, zdánlivě slušný, úzkostný, sociálně schopný žák. Chová se s chladnokrevnou krutostí. Jeho násilí se vyznačuje cíleností a rafinovaností, probíhá spíše bez přítomnosti ostatních lidí. V rodině tohoto typu se objevuje důsledný a náročný postoj, někdy až vojenský dril bez lásky. A „srandista“ bývá optimistický, dobrodružný, zábavný, výmluvný, oblíbený žák usilující o to, aby byl stále středem pozornosti. Šikanuje především pro zábavu.³⁸

3.4.2 Oběť

Popsat šikanovaného není jednoduché, protože obětí šikany se může stát prakticky kdokoli. Obětí většinou bývá dítě, které se nějakým způsobem tělesně liší od ostatních. Mohou to být děti fyzicky slabší, neobratní, obézní či jsou handicapovaní. Zvláštním typem šikany, která je založena na tělesné odlišnosti, je šikana rasová. Obětí se také stávají jedinci sociálně znevýhodnění, například dítě, které si nemůže dovolit nosit značkové oblečení nebo nemá mobilní telefon apod. Šikanování mohou být i žáci neoblíbení ve třídě, neumí se bavit, nedokážou zaujmout, jsou v podstatě v pozici outsidersa. Zažít šikanu také bohužel mohou mentálně slabší jedinci, kteří jsou naivní, méně inteligentní nebo naopak i děti velmi chytré, které se jen jinak chovají, například upřednostňují o přestávce čtení než běhání na chodbě, zvládají veškeré učivo a snaží se s učiteli komunikovat.

³⁶ LANGER, S. *Problémový žák v době dospívání na základní škole a v nižších třídách gymnázia*. Hradec Králové: nakl. Kotva, 2001, s. 324, ISBN 80-902210-0-9

³⁷ OLWEUS, D. *Bully/Victim Problems in School: Facts and Effective Intervention*. Spring, 1996, ISSN-1089-5701

³⁸ VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 84, ISBN 978-80-7367-611-7

„Co se týče rodinného zázemí, ukázalo se, že většina obětí má rodiče s velmi úzkostnou a přehnaně pečlivou povahou. Jsou to zejména overprotektivní maminky, které neustále žijí v obavách o své dítě, příliš je omezují a kontrolují, čímž prohlubují jeho nesamostatnost a vzájemnou citovou závislost. Druhým extrémem jsou rodiče, kteří své dítě týrají nebo zanedbávají. Takové dítě se pochopitelně chová jinak nebo vypadá jinak než ostatní a nemá šanci do kolektivu zapadnout.“³⁹

3.5 Následky šikanování

Následky šikany jsou velmi závažné, jak psychické tak i fyzické nebo sociální a mohou dítě v nejhorším případě přivést až k pokusu o sebevraždu. Mezi psychické důsledky se řadí především omezená schopnost vybudovat a udržovat vztahy, menší sebehodnocení, špatný postoj ke škole a k lidem, stálé napětí, mizerná nálada a pocity smutku. *„Typické je, že jedinec v minulosti vystavený šikaně neusiluje o lepší společenskou pozici, nýbrž má tendenci stát se outsiderem ve všech skupinách, i tam, kde se již nešikanuje. Pokud šikana není odhalena a trvá delší dobu, dochází k totálnímu vyčerpání organismu, což může mít za následek rozvoj psychosomatického onemocnění. Stále vysoká hladina stresových hormonů v krvi vede ke zvýšenému krevnímu tlaku a ke zvýšenému riziku kardiovaskulárních nemocí v dospělosti.“⁴⁰*

Následky počátečních stádií šikanování jsou nejméně zřetelné, ale více záluďnější. Žáci mírně šikanovaní jsou dlouhodobě nespokojení. Ve škole je to nebaví, mají ke škole negativní přístup. Nedávají pozor při vyučovacích hodinách. Vyskytuje se u nich zhoršení školních výsledků, nadměrná nepřítomnost ve škole, negativní sebepojetí, nejistota a strach. Může se u nich projevit vyčerpání nervové soustavy.

U šikanovaných dětí v pokročilých stádiích šikany jsou důsledky velmi vážné. Při drsném šikanování probíhající delší dobu se dítě zhroutí, bojí se o svůj život. Oběť trpí poruchami spánku a ošklivými nočními sny. V jiných situacích se může stát, že oběť není schopna chodit do školy ani po přeřazení jinam. Pro takové oběti je charakteristický sklon k úniku, tendence se všeho vzdát a schovat se.

³⁹ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 14, ISBN 80-86991-65-2

⁴⁰ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 15, ISBN 80-86991-65-2

K nejvýznamnějším důsledkům, je-li šikana přehlížena a dochází-li k jejímu tolerování, patří negativní vliv na společnost. V lidech se utváří názor, že šikanování je možné tolerovat. Tak dochází ke stále silnějšímu podceňování mravních norem a upevňování antisociálních přístupů. Vliv takových postojů se může projevit v podceňování kriminálních jevů, a tím vést k jejich rozšiřování.⁴¹

3.5.1 Následky pro oběť

Šikanování může vést k riziku ohrožení psychického i somatického zdraví. Při šikaně se může objevit vážné ublížení na zdraví jedince. Ženy, které v dětství byly šikanovány, nemusí být schopné nikomu věřit, může se u nich projevit strach z nových situací a z úspěchu. U mužů je to podobné, mohou být také nekomunikativní a samotáři. Uvádí se, že dospělí jedinci, kteří v dětství zažili šikanu, se pokusili o sebevraždu nebo o ní alespoň přemýšleli.

Oběti, které se pravidelně setkávaly se šikanou, mívají více tělesných a psychických problémů než jejich vrstevníci. Cítí se poníženi a vyskytuje se u nich strach ze školy, což může vést k záškoláctví nebo k absenci na vyučování kvůli různým bolestem.

Výzkumy dále ukázaly, že oběti pravidelného šikanování během dětství jsou více ohroženy depresemi a nízkým sebevědomím i ve svém pozdějším životě.⁴²

U šikanovaných dětí se objevují různé psychické poruchy, například se jedná o poruchy příjmu potravy, posttraumatickou stresovou poruchu a úzkostnou poruchu.

Oběti fyzické šikany mohou mít tyto příznaky: řezné rány, modřiny, bolesti hlavy, zad a břicha, pmočování, vypadávání vlasů, špatný spánek, nechutenství nebo přejídání, bledost, špatné držení těla atd. K intelektuálním důsledkům šikany dítěte může patřit: zhoršené soustředění, potíže s učením, nezájem se zapojovat do školních aktivit, absence na vyučování apod. Mezi sociální následky se řadí například omezení vývoje sociálních

⁴¹ VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 117, ISBN 978-80-7368-525-6

⁴² VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 118, ISBN 978-80-7368-525-6

schopností, nedůvěra, chabý společenský život o víkendech a prázdninách, plachost, samota, neschopnost navazovat kamarádské vztahy.

3.5.2 Následky u agresora

Podobně jako oběti mívají agresoři potíže se zdravím, prospěchem, docházkou a menším sebevědomím. Někteří agresoři jsou sami citově odmítáni, šikanováni, zneužíváni nebo mají zkušenost s násilím a dysfunkční rodinou. Mívají osobní, sociální a vztahové problémy. Dělá jim problémy vcítit se do druhého, vyrovnat se s vlastními city a řešit konflikty. Jejich kamarády často unaví nechat se manipulovat či zastrašovat a odvracejí se od nich. Agresoři mohou trpět depresí, úzkostí, sebevražednými myšlenkami a traumatem, a to ve škole i v pozdějším životě.⁴³

Šikanování u agresorů se pojí i s určitými druhy antisociálního chování jako je vandalismus, krádeže v obchodech, záškoláctví, rvačky, braní drog a pití alkoholu. Jako dospělí pak mohou propadnout k alkoholismu, asociálnímu jednání, ke kriminalitě a vyžadují často rady psychologů. U žen se může objevit krutost k vlastním dětem.

3.6 Příčiny šikanování

Za nejdůležitější nebezpečné okolnosti pro objevování šikany se uvádí osobnostní charakteristiky agresorů a obětí a jejich vzájemný vztah. Existují i jiné možnosti spouštějící šikanování. „*Šikanuje se v případech zaběhnutých tradic v učňovských internátech, dětských domovech, výchovných ústavech, věznicích a na základních školách. Šikana se stává trvalou součástí těchto institucí. Mechanismus šikanování jakoby začne žít samostatným životem. Nezáleží příliš na tom, kdo přijde a kdo odejde, šikanování zůstává zaběhnutým systémem předávaným z ročníku do ročníku.*“⁴⁴ Pod příčiny šikanování spadají i různé výhrady týkající se okolí, ve kterém se škola vyskytuje či přímo prostředí ve škole, například klima školy či složení žáků.

⁴³ FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009, s. 72, ISBN 978-80-249-1176-2

⁴⁴ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 54, ISBN 80-7178-123-1

Šikanování probíhá jak při cestě do školy, před budovou školy, přímo ve škole, tak cestou ze školy domů. Většinou dochází k šikaně před začátkem vyučovací hodiny, o přestávkách i během vyučování. Místa, kde se nejvíce šikanuje, jsou především šatny, toalety, na chodbě, v jídelně či na školních pozemcích. Jsou to tedy místa, kam nechodí moc často učitelé, kteří mají právě dozor.

Samostatnou oblast důvodů šikany zahrnují podmínky, ve kterých se dnešní mládež vyskytuje, prostředí, ve kterém v současné době děti vyrůstají (neosobní prostředí velkoměst a panelová sídliště), kde panuje výrazný úbytek autority rodičů, učitelů a vůbec dospělých.

K častým příčinám šikany patří touha vypadat mužně (dát najevo, že jsem silný muž) snaha po moci, přání vládnout druhým, motiv krutosti, pocity zvědavosti, frajeřina (chvástání před třídou), nuda a s ní související se touha po dobrodružství a vzrušení.

„Šikana často vzniká v důsledku neuspokojení nebo deformování základních potřeb dítěte (nenaplněná potřeba lásky, komunikace, nenaplněná potřeba zařazení se do určitého společenství). Svůj podíl na vzniku šikany má také malá stimulace k vytvoření pozitivních životních cílů, nedostatečně rozvinutá schopnost dětí žít zdravým způsobem ve skupině, ve společenství s hodnotnými mezilidskými vztahy.“⁴⁵

Velkou roli v šikaně hraje škola a ředitel či ředitelka. Pokud je ve škole zodpovědný ředitel, který je silným vůdčím typem, šikana se na ní moc nevyskytuje. Jestliže je ředitel agresivní či pasivní, žáci snadněji na této škole mohou provádět šikanu. Pokud chce škola odstranit šikanu, je důležité, aby intenzivněji spolupracovala s rodiči žáků.

Velmi důležitá je i rodina dítěte. Děti jsou odrazem své rodiny. Dědí geny, schopnosti, postoje a příklady chování, což ovlivňuje to, zda budou schopné odolat šikaně. Zvyšuje nebo snižuje to pravděpodobnost, že se stanou obětí či agresorem. Existují odlišnosti v rodinách agresorů i obětí. Rodiny iniciátorů šikanování významně selhávají v naplňování citových potřeb svých dětí. Většina agresorů projevuje známky citové deprivace. Pro rodiny agresorů je charakteristická absence duchovních a mravních hodnot.⁴⁶ Agresoři se setkávají v rodině často s brutalitou a agresí rodičů. Rodiče vychovávají takové děti přísně

⁴⁵ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakl., 2003, s. 57, ISBN 80-86642-08-9

⁴⁶ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 64, ISBN 80-7178-123-1

a důsledně, bez lásky. Oběti vyrůstají většinou v hyperprotektivních rodinách, kde je nadměrně ochranná matka a otec chybí. Pro rodiče šikanovaných dětí je typické nepřátelství, tvrdost a kritika.

V případech, že rodiče mají mezi sebou potíže, má to vliv i na jejich děti. Společenské dítě chodí ven s kamarády a na rodinné problémy zapomene. Naopak stydlivé, citlivé dítě se trápí. Rodiče někdy takové dítě využívají k potlačení napětí mezi sebou. Dítěti se snižuje jeho sebevědomí a těžce se vypořádá se školními problémy, jako je šikana.

3.7 Prevence šikany ze strany školy

Prvním opatřením k rozeznání šikany včas a k efektivnímu řešení šikany je si uvědomit, že šikanování se může vyskytovat na každé škole. Lze udělat mnoho pro to, aby nebezpečí přítomnosti šikany na škole bylo co nejmenší. Existuje postup, jak šikaně předejít. Je dobré, že škola nastaví pravidla, hovoří se svými žáky o vztazích, všímá si, co se ve třídách děje, povzbuzuje pozitivní atmosféru, vytipuje nebezpečné prostory ve škole, pracuje s případnými oběťmi, spolupracuje s rodiči žáků, komunikuje s ostatními kolegy.⁴⁷ Žádné z těchto opatření sice nezajistí, že se šikana ve třídě neobjeví, ale pravděpodobnost existence šikanování se omezuje a snadněji se zdaří šikanu podchytit už na jejím začátku, kdy je její řešení lehčí.

Školy by si měly uvědomovat, že šikana představuje porušení lidských práv oběti, agresora, svědků i rodičů. Všechny typy násilí by se měly řešit tak, jak je zvyklostí v širší společnosti. Nejlépe by školy měly šikanu považovat za projev zhroucení vztahů, které potřebuje ohleduplné napravení.

„Problémem každé školy je, aby sloučila své společenské zásady a etické a právní závazky k omezení šikany se svými finančními a personálními zdroji a prioritou, kterou přisuzuje vytvoření prostředí bez šikany. Pokud jsou školy spravovány efektivně a každému členu školní komunity se dostává respektu, ocenění a možnosti podílet se na řešení, míra šikany klesá.“⁴⁸

⁴⁷ MINIMALIZACE ŠIKANY: Informační portál o šikaně na školách [online]. [Cit. 2008]. Dostupné z [www:http://www.minimalizacesikany.cz/](http://www.minimalizacesikany.cz/)

⁴⁸ FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009, s. 139, ISBN 978-80-249-1176-2

Školy by měly stvořit bezpečné, motivující prostředí, ve kterém se mohou děti bez obav učit a učitelé v klidu pracovat. Důležitými principy jsou rozhodnost, kooperace a následky. Úspěch je spojen s celoškolním postojem, se vzájemnou úctou a s ochotou spolupracovat delší dobu, aby se docílilo k výsledkům. Hlavními hrozbami jsou odmítání, nečinnost a bezpráví.

3.7.1 Druhy prevence šikany

Řešení šikany zahrnuje celou řadu různých opatření, zásad, metod a nástrojů. Samozřejmým prvkem preventivních opatření je poskytnutí informací žákům týkajících se linek důvěry, včetně uvedení adres a telefonních čísel.

V oblasti šikany se rozlišuje primární a sekundární prevence. Primární prevence se používá v situacích, kdy se ještě šikana nevyskytla. *„Spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte, v informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve školách (pěstování zdravého sebevědomí, samostatnosti) či ve výchově k násilí (metoda nácviku k překonání únavy a nepohodlí, výchova k nebojácnosti, otužilosti a tělesné zdatnosti). Účinnými prostředky primární prevence jsou přirozené součásti komunity jako např. celoškolní setkání, školní parlament, třídní samosprávy či spolumsprávy. Nejlepší ochranou proti šikanování je budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství, školní komunity.“*⁴⁹

Sekundární prevence se vyskytuje v případech, kdy již k šikaně došlo. Patří sem včasná diagnostika, vyšetření šikany, pedagogické kroky k nápravě a práce s agresory.

3.7.2 Důvody k vyšetřování šikany

M. Kolář ve své knize uvádí dva hlavní důvody k vyšetřování šikany: přímo alarmující signály a signály nepřímě varující. Alarmující signály se nemohou ponechávat pouze náhodě. Je důležité je úmyslně a systematicky vypátrat, nejlépe formou anonymních dotazníků. Je vhodné nezapomenout i na vyvěšení letáčků pro oběti s informacemi, kde najdou odbornou pomoc. Nepřímě varující signály jsou také významné, ale jsou málo

⁴⁹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakl., 2003, s. 78, ISBN 80-86642-08-9

patrné. Obsahují nenápadné projevy šikany v přítomnosti učitele a tajné volání oběti o pomoc. Mezi varovné znamení patří například to, že žák přichází pozdě na vyučování, všude chodí jako poslední, dítě se chová jako outsider, je samotář, s nikým nekomunikuje, je smutné, působí nešťastným a ustrašeným dojmem, nechodí na tělesnou výchovu, často ve škole chybí, má horší prospěch a nesoustředí se během vyučování, žák je odmítán, ponižován a zesměšňován, vyskytuje se nápadně jednostranné strkání, pošťuchování apod.⁵⁰

3.7.3 Strategie vyšetřování

V boji proti šikaně lze uplatnit zejména dva druhy strategií. „Podle úrovně cílů a rozsahu vyšetřování jeden vnější a lokální, druhý vnitřní a globální. Jejich společným jmenovatelem je snaha zabránit prozrazení toho, kdo o šikaně informoval, tedy ochránit informátory před pomstou agresorů. Jde o to, že vyšetřování obětí a svědků, ale i agresorů je realizováno tak, aby si ostatní nemohli vyhodnotit, co kdo řekl.“⁵¹ Strategie globální se týká vyšetřování celé skupiny, všech žáků, naopak strategie lokální se zaměřuje na vyšetřování vybraných žáků.

Strategie lokální a vnější je strategií první pomoci. Z hlediska času je nejméně náročná. Obsahuje hlavních pět opatření: dialog s informátory a oběťmi, objevení vhodných svědků, rozhovory se svědky, zajištění dozoru obětí a rozhovor s agresory.

„Úkolem strategie první pomoci je zmapování symptomů čili vnějšího obrazu šikanování. V praxi to znamená, že musíme nalézt odpovědi na tyto otázky: Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí; kdo je obětí i agresorem; kdo je agresorem, popřípadě kolik je agresorů; co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětím; k jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo; jak dlouho šikanování trvá.“⁵²

⁵⁰ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 89 - 90, ISBN 80-7178-123-1

⁵¹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 93, ISBN 80-7178-123-1

⁵² KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 94, ISBN 80-7178-123-1

Během řešení šikany je dobré vyhýbat se především konfliktu mezi obětí a agresorem, před podceňováním daného problému, řešením situace před třídou, prozrazením informátorů, neinformováním rodičů, řešením bez podpory ostatních učitelů.

3.7.4 Náprava

Jestliže je vyšetřování šikany u konce, pak následuje náprava. Pro první pomoc se používají dvě metody, které se nazývají metoda vnějšího nátlaku a metoda usmíření.

Záměrem metody vnějšího nátlaku je prostřednictvím obavy ze sankce či uložením trestu zastavit agresivní chování útočníků a donutit je k dodržování příslušných společenských norem. Tato metoda sleduje především ochranu skupiny jako celku, a také přihlíží k preventivně výchovným potřebám jednotlivců.⁵³

Součástí této metody je individuální či komisionální rozhovor s viníky, oznámení o uložení trestu agresorům před celou třídou a o ochraně oběti. O tom, zda zvolit dialog či jednání před výchovnou komisí rozhoduje zejména vážnost situace, ochota rodičů a jejich dětí spolupracovat a také komunikační dovednosti a zkušenosti učitele, který je pověřen vedením jednání.

Existuje celá řada běžných i mimořádných opatření, které má škola k dispozici pro potrestání útočníků. Patří sem například: výchovná opatření, jako je napomenutí a důtka pedagoga, důtka ředitele a vyloučení ze studia, dále snížené známky z chování, převedení do jiné třídy, vyloučení ze školy při stálém opakování šikany, krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu či ve středisku pro mládež.⁵⁴

Cílem metody usmíření je dosáhnout vnitřní proměny vztahů mezi oběťmi a útočníky. Důraz je kladen zejména na změnu odmítavého a agresivního postoje k oběti, na domluvu a usmíření mezi aktéry šikany.⁵⁵ Tato metoda se může použít pouze v případě, že se jedná o

⁵³ VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 137, ISBN 978-80-7368-525-6

⁵⁴ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 103, ISBN 80-7178-123-1

⁵⁵ VAŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 138, ISBN 978-80-7368-525-6

počáteční stadia šikany, agresori jsou svolní změnit svůj vztah k oběti, oběť musí souhlasit s touto metodou a daný pedagog musí mít znalosti z oblasti vedení terapeutické skupiny.

3.7.5 Podpora autority učitele

V současném školství je problém autority velmi významný. Jednou z příčin dnešní krize společnosti je úpadek autority. Aby škola zvítězila v boji se šikanou, je důležité obnovení autority učitele a školy jako celku. Dokud učitel přehlídí urážky a výsměch od asociálních žáků, pak lze těžko hovořit o tom, jak má ochraňovat oběti před agresory. Nějakou dobu bude trvat, než rodiče pochopí, že když nebude mít škola větší autoritu, nebude způsobit děti více naučit ani lépe vychovávat. Ředitel školy by se měl snažit za své učitele důsledně stavět a rozvíjet jejich autoritu.

Posílení autority učitele vyžaduje, aby byl překonán tzv. mýtus dokonalého učitele. Tento mýtus spočívá v představě, že dobrý učitel je schopen zaujmout učební látkou každé dítě, že má respekt, lásku a důvěru všech, že zvládne po dobrém každý problém, který se ve třídě vyskytne.⁵⁶

Třídní učitel hraje v životě svých žáků důležitou roli a může mít na ně velký vliv, s dítětem tráví hodně času, a tudíž může být jeho oporou.

3.7.6 Kooperace ve výchově

Dobrou prevencí šikany je prosazování spolupráce mezi dětmi při každé školní aktivitě. Hlavním krokem je vytvářet kooperační týmy podporující včlenění outsiderů do skupinových činností a tak jim pomoci dosáhnout respekt třídy a vyšší sebeúcty, snažit se vštípit agresorům i obětem šikany sociální dovednosti. *„První, dobře vyzkoušenou strategií využívající principu kooperace je kooperativní učení, jehož efektivnost byla prozkoumána zvláště v USA. Prostřednictvím této techniky je princip kooperace uplatněn přímo ve výuce. Žákům se ukládají úkoly, které mají plnit společně, přičemž úspěch je závislý na všech*

⁵⁶ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 76, ISBN 80-7178-049-9

členech spolupracujícího týmu.“⁵⁷ Důležité je, že každý člen týmu je hodnocen za výkon celého týmu. Učitel pozoruje, co se děje v jednotlivých týmech, často se zeptá některého žáka, co se jeho týmu zdařilo a na co se nyní zaměří apod. Princip kooperace lze uplatnit i mimo výuku, například na školním výletě. Záměrem je opět poskytnout dětem příležitost, aby se lépe poznaly a podpořily jejich solidaritu.

3.7.7 Práce s agresory

Šikánující děti představují závažný a komplikovaný pedagogický problém. I když se nám jejich chování nelíbí, nesmíme takové děti hned zavrhnout. V první řadě je nezbytné tyto děti pozorovat a zasáhnout při prvním projevu útoku.

Podstatným cílem pedagoga je snížit násilné sklony těchto dětí. Pedagogové by měli co nejvíce chválit, ohodnotit jejich dobré chování a pokusit se je zaměstnat činnostmi, která je pro ně příjemná a ve které mohou mít úspěch. Vhodná je snaha učit je sociálním dovednostem, podporovat empatii a pomáhat jim při budování osobní perspektivy, aby si uvědomily, co očekávají od budoucnosti.

3.8 Úloha rodičů

Šikávané děti nutně potřebují, aby jim rodiče pomohli. Bohužel problémem je, že děti to rodičům často nechtějí povědět ani v případě, že rodinné vztahy jsou v pořádku. Dítě se bojí od samého začátku odplaty za žalování. A v situaci, kdy šikánování stále pokračuje, dítě upadá jakoby do transu. Nerozumí situaci, je dezorientované, stydí se, není schopno hovořit o svém ponížení. Většinou také pátrají po příčinách své bolesti v sobě, ve svých omylech. Neustále přemýšlejí, co udělaly špatně a proč je spolužáci nemají v oblibě. Je tedy nesmírně důležité, aby si rodiče všimli svého dítěte a uměli poznat, že něco není v pořádku. Měli by se snažit k němu přiblížit, získat jeho důvěru a podporovat ho.

Mezi varovné signály, že s dítětem není něco v pořádku, patří například to, že dítě nenavštěvují žádní kamarádi, že nemá kamaráda, se kterým by strávil svůj volný čas,

⁵⁷ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 83, ISBN 80-7178-049-9

odmítá jít ráno do školy, nemá chuť k jídlu, má poruchy spánku, zdají se mu hrozné sny, dítě se nechce učit, je smutné, odmítá se svěřit, často hlásí ztrátu svých věcí, dítě si stěžuje, že ho pořád něco bolí, vyžaduje peníze, není schopno vysvětlit svoje zranění – modřiny, odřenin, zlomeniny, chodí domů s potrhaným, špinavým oblečením, s rozbitými školními potřebami nebo bez nich, apod.⁵⁸

3.8.1 Rady pro rodiče agresorů

Slušné rodiče sdělení o tom, že jejich dítě šikanuje bezbranné, hluboce zasáhne a hned tomu neuvěří. V takové těžké situaci je nezbytné nepodnikat ukvapená rozhodnutí. Nikomu nepomůže nekritické chránění vlastního dítěte ani napadání druhé strany. Nejdůležitější je vstřícnost a ochota spolupracovat.

Poznat, že dítě je agresorem šikany, je nelehký úkol. Šikanují i děti, u kterých by nás to vůbec nenapadlo. Mohou to být útočné děti, sebestředné, děti s horším prospěchem i děti se samými jedničkami, děti pocházející z asociálních rodin, ale i z rodin s vysokou ekonomickou úrovní. Společným znakem těchto dětí je hlavně to, že něco postrádají. Většinou se jedná o hlubší emocionální postoj v rodině a dostatek kladné péče rodičů. Z toho plyne, že je nezbytné se dostatečně svým dětem věnovat, aby se chovaly lidsky. Je důležité všimnout si, kde a s kým tráví svůj volný čas a dávat jim různorodé úkoly, aby se nenudily.

Pokud je dítě vážně iniciátorem šikany, může být jeho jednání voláním o podporu ve složité životní situaci či nepatřičným prostředkem sebeprosazování. Pro jeho další pozitivní rozvoj je podstatná odborná pomoc, například pomoc dětského psychologa nebo pedagogicko-psychologické poradny.

⁵⁸ MINIMALIZACE ŠIKANY: *Informační portál o šikaně na školách* [online]. [Cit. 2008]. Dostupné z [www: http://www.minimalizacesikany.cz/](http://www.minimalizacesikany.cz/)

3.8.2 Rady pro rodiče obětí

Pokud se dítě svěří s problémem šikany, je důležité, aby rodiče jednali rychle, odložili veškerou práci, dali mu najevo, že ho berou vážně a ujistili ho, že mu pomůžou, podporovali a povzbudili ho.⁵⁹

Dále je nezbytné zjistit přesně, co se stalo a kdy. Jestliže se jedná o vážné ubližování, je dobré, aby dítě nechodilo do školy, dokud se to správně nevyřeší. Rodiče by měli oznámit šikanu třídnímu učiteli nebo rovnou řediteli školy, který by měl okamžitě říci, co hodlá podniknout. Také je vhodné domluvit si schůzku s rodiči agresora a poprosit je, aby chování svého dítěte usměrnili. Pokud se jedná o slušné rodiče, budou rádi za upozornění. Pokud je to možné, rodiče by měli obstarat dítěti ochranu např. cestou do školy a ze školy.

4. Výzkumné šetření

4.1 Cíle

Hlavním cílem této bakalářské práce je představit nejčastější typy poruch chování u dětí, jako jsou záškoláctví a šikana, jejich příčiny a účinná opatření proti šikaně a záškoláctví.

Dalším cílem je zjistit, jestli se na základních školách stále vyskytuje šikana a záškoláctví a z jakého důvodu chodí žáci za školu. Záměrem práce je také prozkoumat postoje žáků ke škole, zda tam rádi chodí a věří svému učiteli, odhalit názory žáků na šikanu, zda se s ní setkali či zda byli dokonce šikanováni a kým a jak a především objevit, jestli se šikanování a záškoláctví řešilo nějakým způsobem na dané škole.

4.2 Výzkumné otázky

VO1: Z jakého důvodu chodí žáci za školu?

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 16, ISBN 978-80-7367-611-7

VO2: Chodí záškoláci za školu především ve skupině?

VO3: Jak vnímají žáci šikanu?

VO4: Kde se nejčastěji objevuje školní šikana?

VO5: Vyskytuje se na základních školách zejména verbální šikana?

VO6: Udělila škola dítěti nějaké výchovné opatření v případě objevení šikany?

4.3 Metodika práce

Pro zjišťování výsledků byla zvolena technika dotazníkového šetření na základních školách. V současné době je to jedna z nejčastěji používaných metod ve sběru dat. Výhodou této metody je především získání informací od velkého počtu respondentů a je to finančně a časově nenáročná. Bohužel dotazníkové šetření má i své významné nevýhody, mezi které se řadí zejména možnost zkreslení od respondentů.

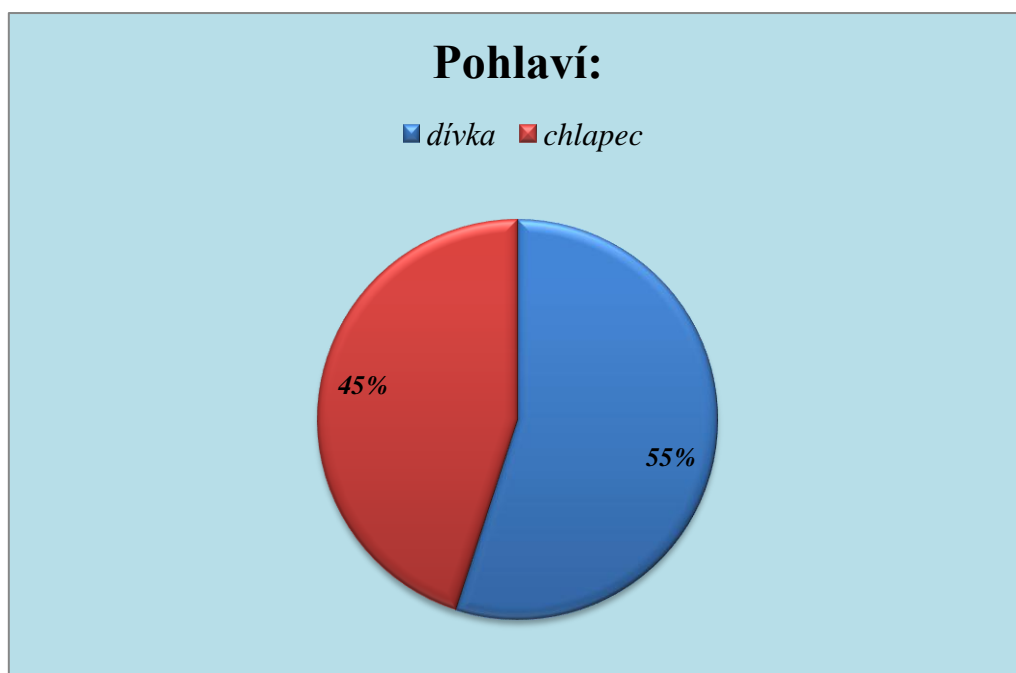
Dotazník (*viz. Příloha I.*) je anonymní, skládá se z 22 otázek a týká se záškoláctví a šikany. Byl určen pro žáky na druhém stupni základních škol, tedy od šestého do devátého ročníku. Průzkum byl prováděn na základních školách Grünwaldova a Matice školské v Českých Budějovicích. Dotazník vyplnilo celkem 120 žáků.

4.4 Vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1: POHLAVÍ:

Účelem této otázky bylo na úvod zjistit, kolik dívek a chlapců vyplnilo dotazník. Větší počet respondentů tvořili chlapci 55% a dívky 45%.

Graf č. 1:

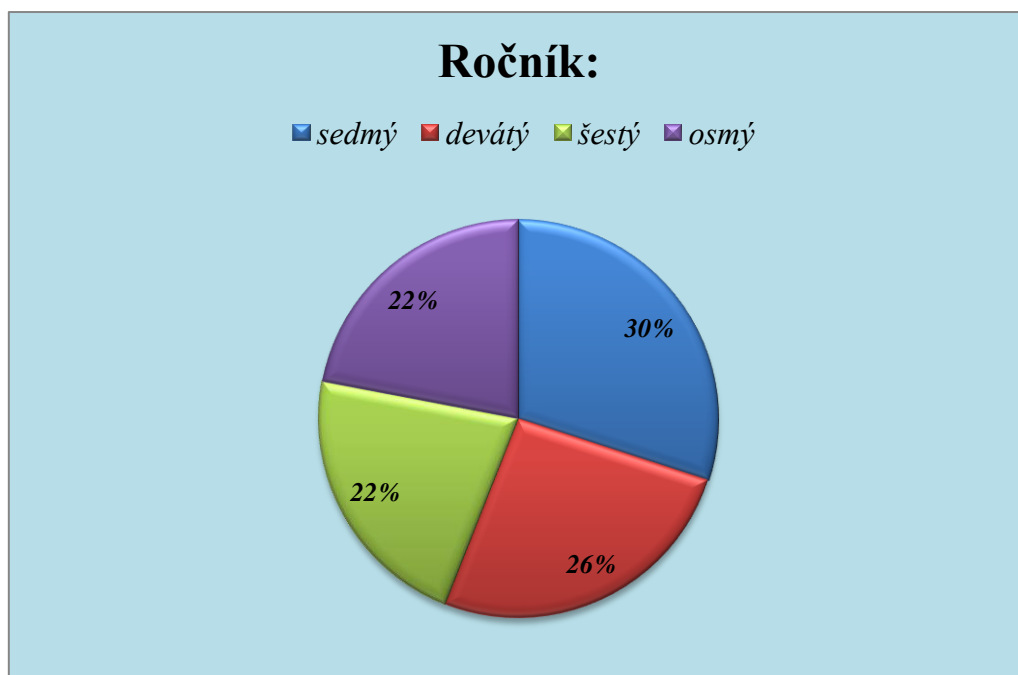
[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 2: ROČNÍK:

Respondenti dotazníku tvoří skupinu žáků druhého stupně základních škol, jsou tedy většinou ve věku od 12 do 15 let.

Podle grafu dotazník vyplnili nejvíce žáci ze sedmého ročníku, pak následují žáci z devátých tříd a poté žáci ze šestých a osmých tříd s 22%.

Graf č. 2:

[Zdroj: AUTORKA]

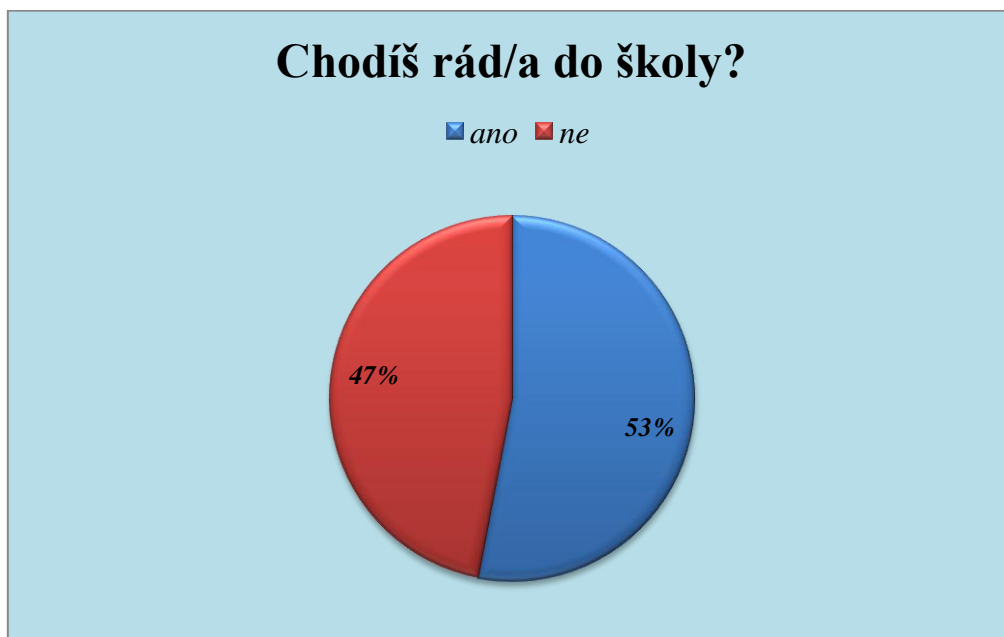
Otázka č. 3: CHODÍŠ RÁD/A DO ŠKOLY?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký vztah ke škole mají žáci druhého stupně základních škol, zda rádi navštěvují školu či nikoliv.

Z grafu vyplývá, že větší polovina žáků 53% ráda chodí do školy a menší polovina 47% zaujímá negativní přístup ke škole.

Dnešní školy často vytvářejí příjemné prostředí s pozitivní mezilidskou atmosférou. Neustále se snaží během vyučování i v rámci různých školních aktivit pečovat o dobré vztahy mezi žáky a učiteli.

Graf č. 3:

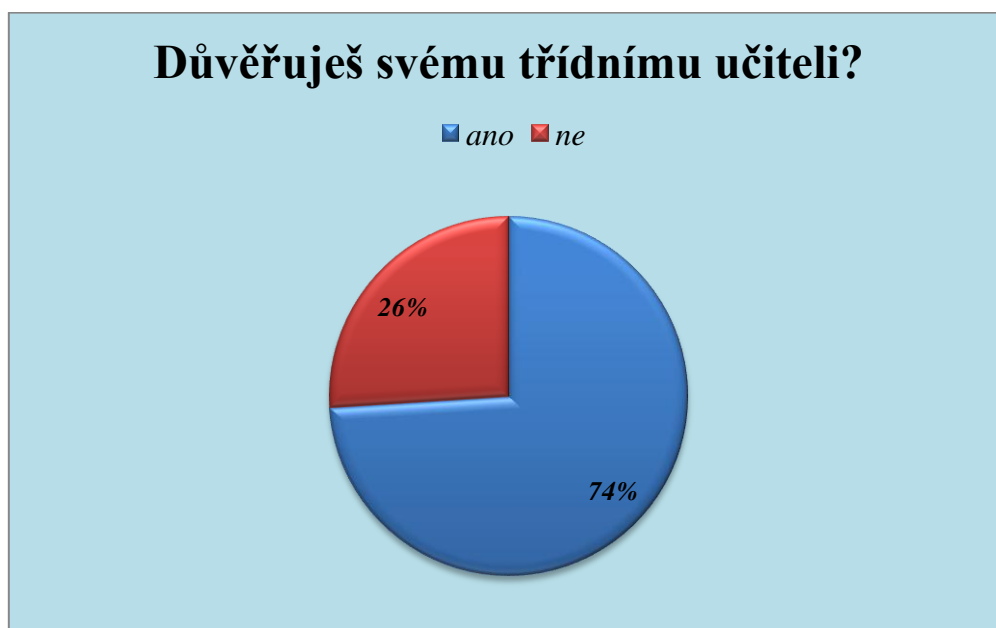
[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 4: DŮVĚŘUJEŠ SVÉMU TŘÍDNÍMU UČITELI?

Čtvrtá otázka v dotazníku zjišťuje, jaký postoj mají žáci ke svému třídnímu učiteli či učitelce, jestli mají či nemají k učiteli důvěru, zda se mu můžou svěřit se svými problémy. Přibližně tři čtvrtiny žáků vyplnilo, že věří svému třídnímu učiteli.

V současné době mají učitelé většinou vlastní silnou osobnost, která má důležitou úlohu ve vyučovacím a výchovném procesu se žáky. Pedagog si získá důvěru a oblibu svých žáků především svým pozitivním a spravedlivým přístupem k nim, a poté až svými vědomostmi a pracovními dovednostmi, klidem a objektivností.

Graf č. 4:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 5: BYL/A JSI NĚKDY ZA ŠKOLOU?

Cílem této otázky bylo objevit, zda žák na základní škole byl někdy alespoň jednou za školou. Naštěstí většina žáků ráda chodí do školy. Kladně na tuto otázku odpovědělo pouze 38% žáků.

Graf č. 5:

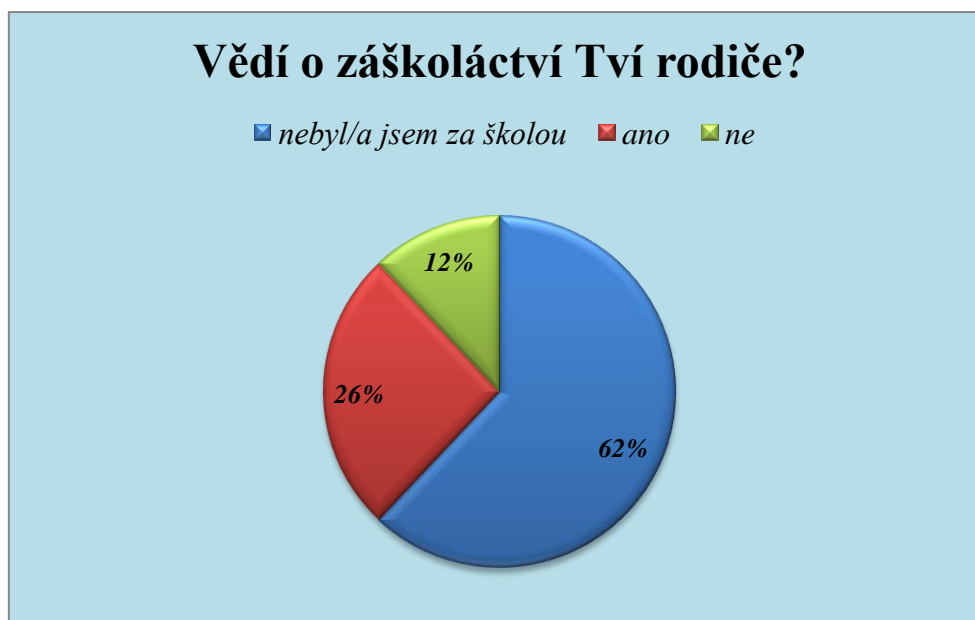

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 6: VĚDÍ O ZÁŠKOLÁCTVÍ TVÍ RODIČE?

Z dotazníků plyne, že zpravidla rodiče ví o záškoláctví jejich dítěte. Je to dobře, protože si mohou rodiče o tom promluvit se svým dítětem, zjistit, proč dítě nechodí do školy a pokusit se to vyřešit. Je nutné záškolákům poskytnout oporu a pomoc a pokusit se o odstranění příčin záškoláctví ve spolupráci se školou.

Graf č. 6:

[Zdroj: AUTORKA]

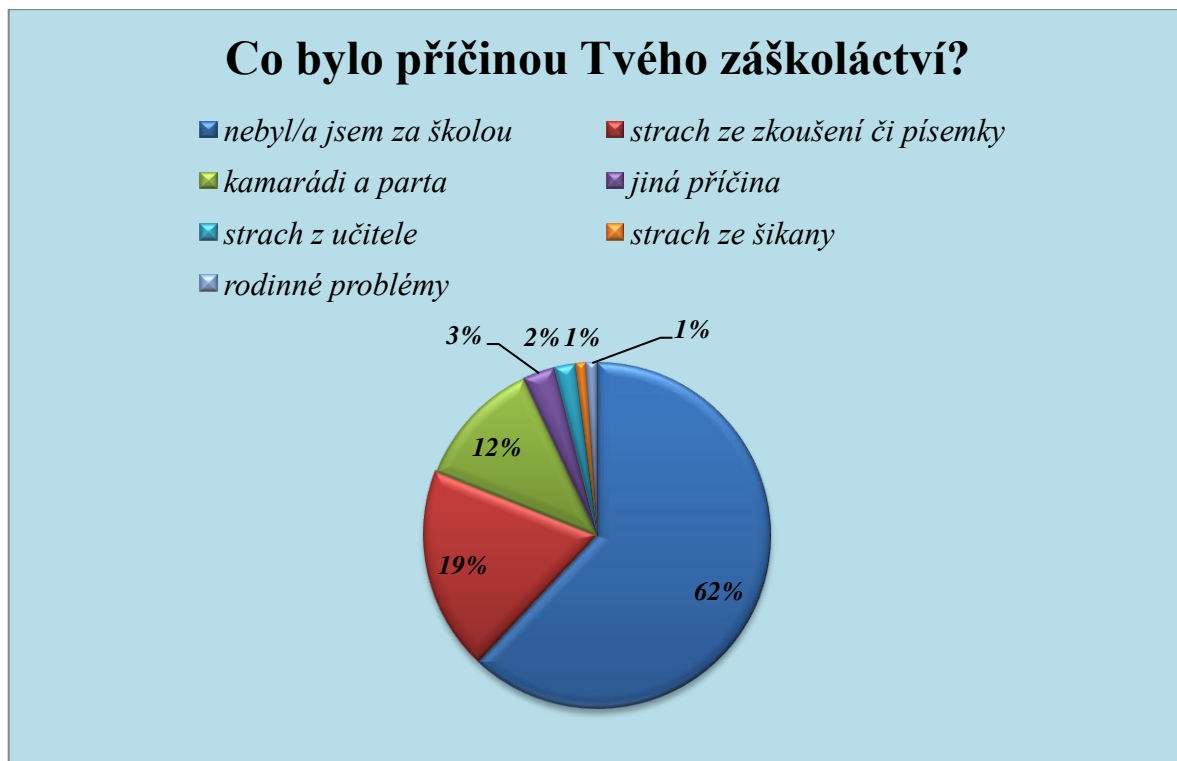
Otázka č. 7: CO BYLO PŘÍČINOU TVÉHO ZÁŠKOLÁCTVÍ?

Hlavním záměrem této otázky bylo odhalit hlavní důvody záškoláků. Respondenti dotazníku měli na výběr z několika možností a mohli označit více odpovědí.

Záškoláctví je poruchou chování únikového typu, která je vyvolaná třemi hlavními příčinami: negativní postoj ke škole (strach ze zkoušení, strach z učitele, obavy ze šikany), vliv rodiny (lhostejnost rodičů, nezáměr o dítě a jeho školní prospěch, vysoké požadavky na dítě, rodinné problémy) a způsob trávení volného času (kamarádi a parta, závislost).

Graf ukazuje, že nejčastější příčinou záškoláctví je strach ze zkoušení či písemky z nějakého předmětu. V takovém případě by měli rodiče spolupracovat s učitelem, který by se měl pokusit přizpůsobit školní nároky k možnostem dítěte. Druhou častou příčinou je vliv vrstevníků.

Graf č. 7:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 8: JE PODLE TVÉHO NÁZORU ZÁŠKOLÁCTVÍ DOBRÝM ŘEŠENÍM PROBLÉMU?

Na osmou otázku naštěstí většina respondentů odpověděla záporně. Je dobře, že si respondenti uvědomují, že záškoláctví je špatné a že se tím nevyřeší jejich problém.

Graf č. 8:

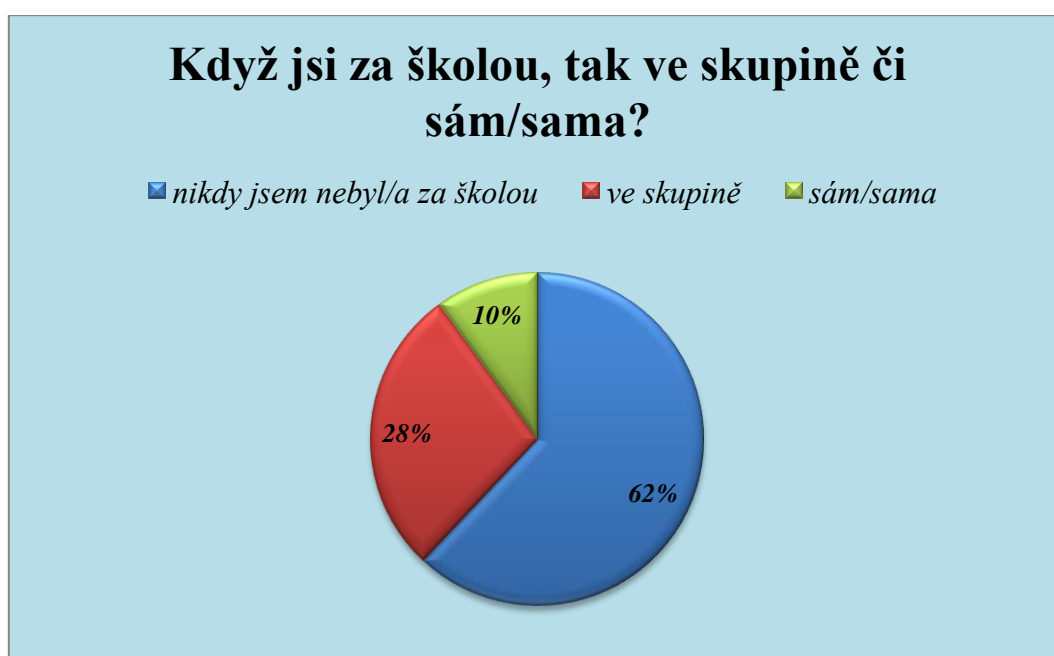
[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 9: KDYŽ JSI ZA ŠKOLOU, TAK VE SKUPINĚ ČI SÁM/SAMA?

62% respondentů nebylo vůbec za školou a 28% chodí za školu ve skupině kamarádů. Zbytek 10% tvoří záškoláci, kteří jsou sami, když nejsou přítomni ve škole.

Vliv vrstevníků může mít negativní dopad na dítě. Místo školy tráví volný čas nevhodným způsobem, který je často spojen se závislostním chováním projevujícím se braním návykových látek, sháněním peněz na ně a vandalismem.

Graf č. 9:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 10: KDE TRÁVÍŠ SVŮJ ČAS, KDYŽ JSI ZA ŠKOLOU?

Účelem této otázky je prozkoumat, kde záškoláci tráví svůj volný čas, když chybí na školním vyučování. Respondenti mohli zaškrtnout více odpovědí.

Z grafu vyplývá, že záškoláci nejvíce tráví svůj čas venku. A druhým častým místem je hospoda.

Graf č. 10:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 11: BYL/A JSI POTRESTÁN/A ZA ZÁŠKOLÁCTVÍ A POKUD ANO, UVEĎ JAK:

Na tuto otázku respondenti odpovídali vlastními slovy. Častou odpovědí bylo, že vůbec nebyli potrestáni za záškoláctví. Důvodem může být, že to rodiče nevěděli a škola na to také nepřišla a mohlo se to stát pouze jednou. Také se mohou vyskytovat situace, kdy to rodiče ví, ale nestarají se o své dítě, dítě si může dělat, co chce, nebo si rodiče alespoň s dítětem promluví a žádným způsobem ho nepotrestají. Další odpovědí bylo, že záškoláci dostali napomenutí třídního učitele nebo jim rodiče vyhubovali, zakázali jim počítač, televizi a měli zákaz jít ven.

Graf č. 11:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 12: SETKAL/A JSI SE VE ŠKOLE SE ŠIKANOU, BUĎ OSOBNĚ, NEBO JAKO SVĚDEK?

Z grafu na tuto otázku vidíme, že současné školy se stále potýkají s negativním a vážným problémem, kterým je šikana. V řadě případů bývá i trestným činem. Oběti šikany mohou nést následky šikanování na těle i na duši po celý svůj život. Nejvíce respondentů odpovědělo kladně, minimálně jednou se setkali se šikanou, většinou jako svědkové.

Graf č. 12:

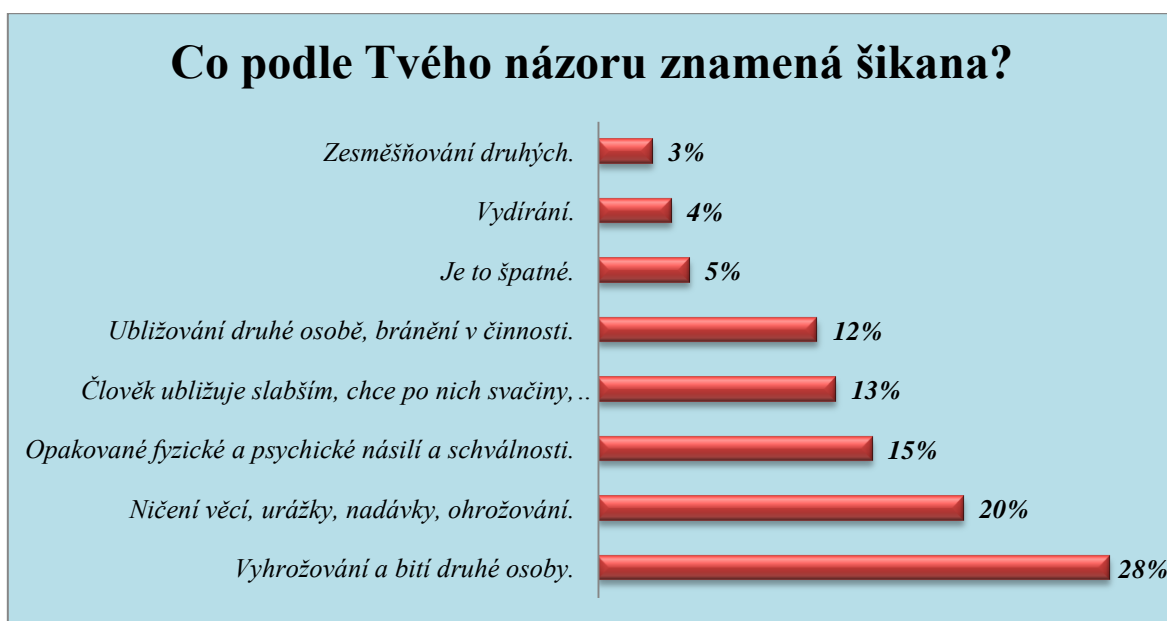

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 13: CO PODLE TVÉHO NÁZORU ZNAMENÁ ŠIKANA?

Podstatou třinácté otázky bylo zjistit, jak žáci rozumí slovu šikana. Respondenti psali odpověď vlastními slovy. Nejčastěji uváděli, že šikanování znamená vyhrožování a bití druhé osoby. Další častou odpovědí bylo, že šikana je ničení věcí, urážky, nadávky, ohrožování. Podle respondentů je šikana také opakované fyzické a psychické násilí a schválnosti nebo ubližování slabším formou požadavku na svačiny, peníze atd.

Graf č. 13:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 14: BYL/A JSI NĚKDY ŠIKANOVÁN/A?

V dotazníku 30% respondentů odpovědělo na tuto otázku „ano“, byli šikanováni a tři čtvrtiny respondentů ne, nikdy nezažili ve škole šikanu.

Graf č. 14:

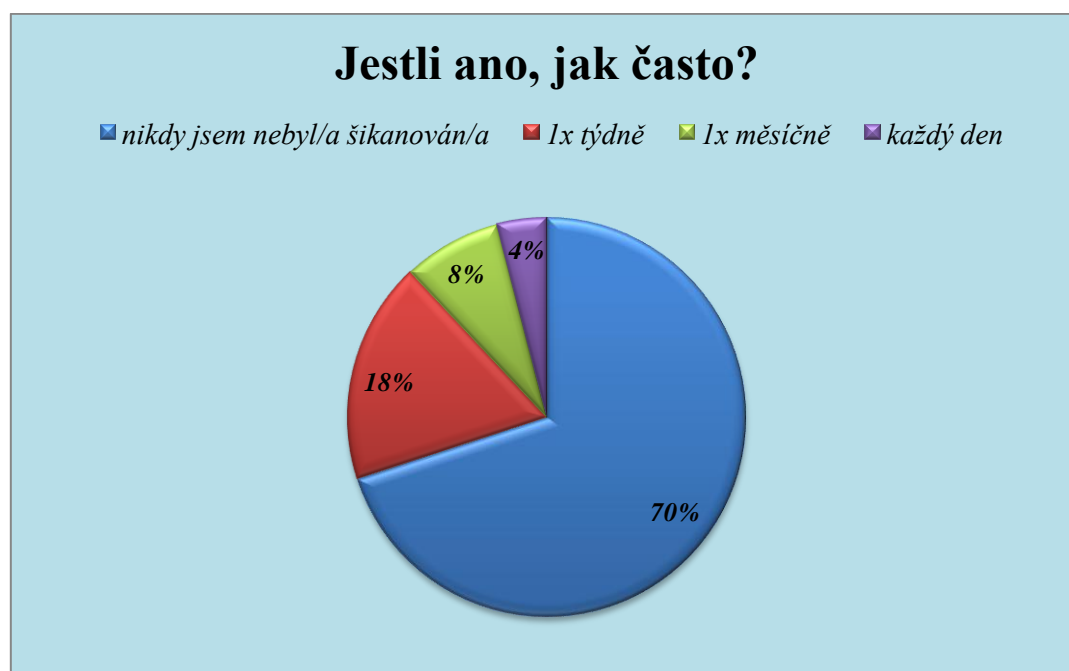

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 15: JESTLI ANO, JAK ČASTO?

Na tuto otázku měli respondenti na výběr z těchto možností: byli šikanováni ve škole každý den, jednou za týden, jednou měsíčně nebo vůbec. Nejvíce respondentů nezažilo vůbec šikanu a 18% dotazovaných bylo šikanováno 1x týdně.

Graf č. 15:

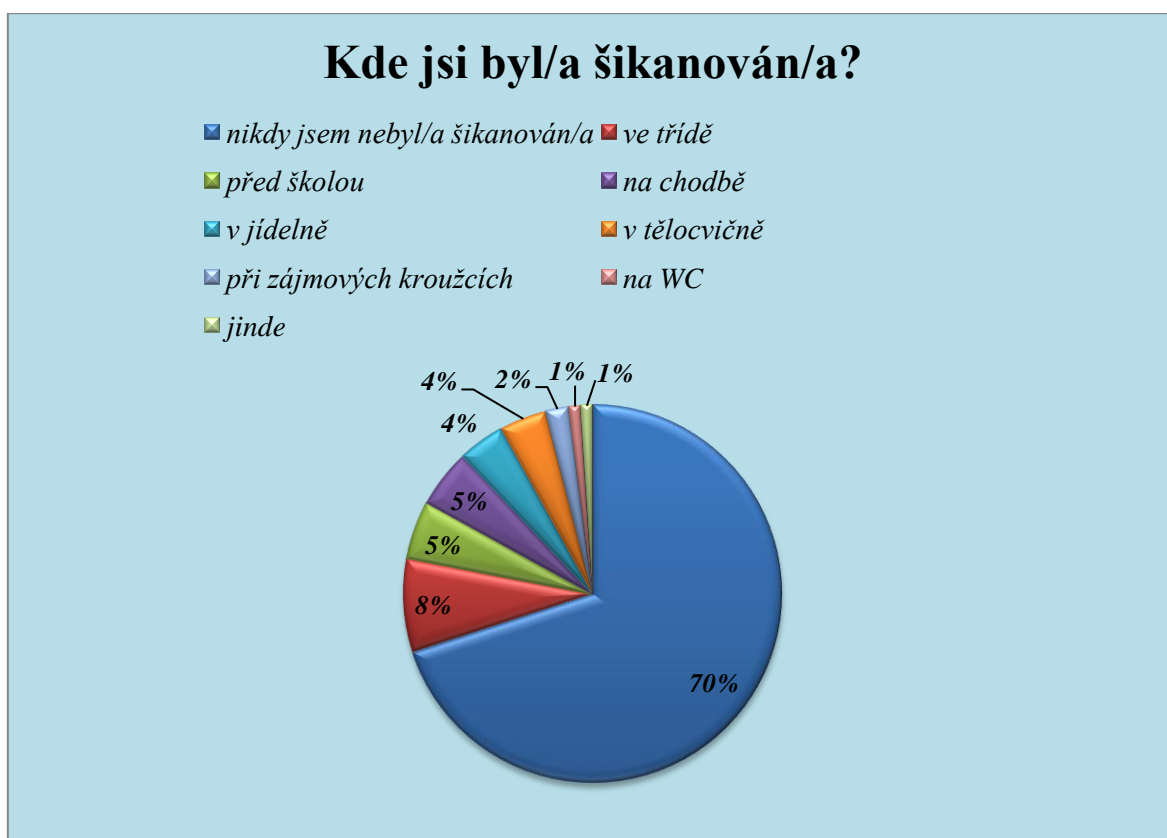
[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 16: KDE JSI BYL/A ŠIKANOVÁN/A?

Tato otázka zkoumá, na jakých místech ve škole se nejčastěji odehrává šikana. Uvádí se, že se nejvíce šikanuje na skrytých místech, kam často nechodí daný učitel, který je právě pověřen dozorem nebo i ve třídě, především o přestávkách.

Respondenti mohli označit více odpovědí. Zpravidla respondenti zaškrtnuli možnost „ve třídě“. Další odpovědi bylo, že byli šikanováni před školou nebo na chodbě.

Graf č. 16:

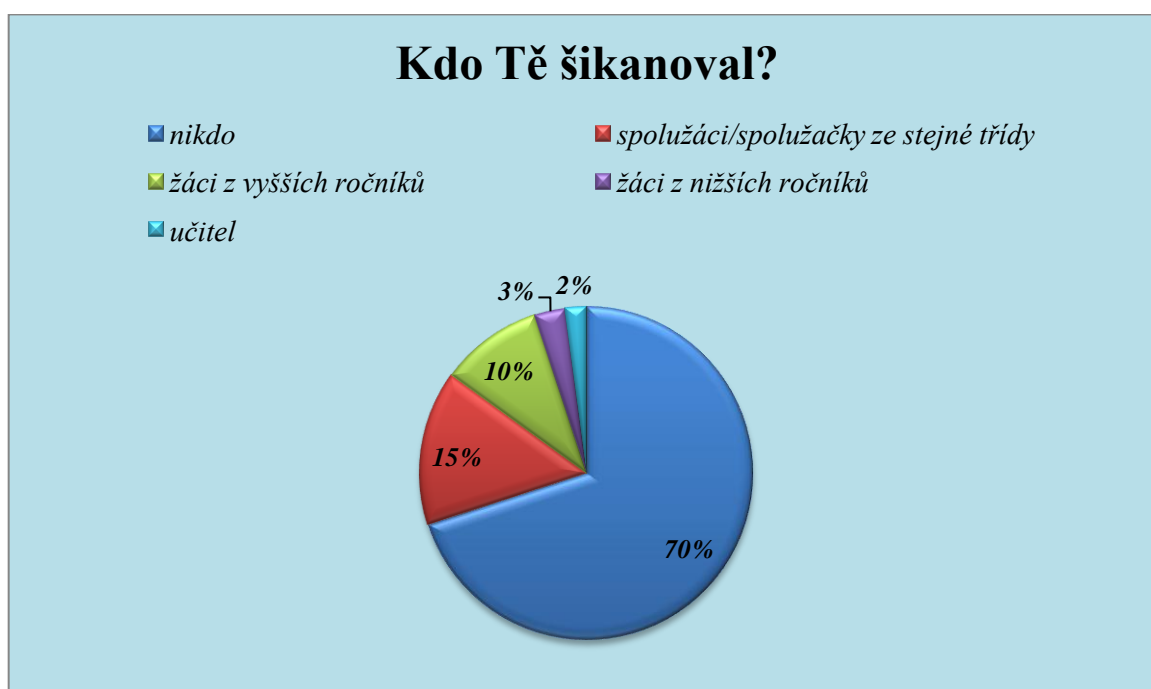
[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 17: KDO TĚ ŠIKANOVÁL?

Účelem této otázky je odhalit, kdo je nejčastějším agresorem šikanování. Ve škole šikanují jak chlapci, tak i dívky, i když se může lišit forma šikany. Uvádí se, že chlapci si většinou volí oběti z obou pohlaví, ale děvčata se šikanují převážně mezi sebou. Výzkumy tvrdí, že obětí násilí se stávají většinou dívky.

Respondenti si na tuto otázku mohli vybrat více odpovědí. Nejčastěji se objevovala možnost, že šikanují především spolužáci ze stejné třídy.

Graf č. 17:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 18: JAK JSI BYL/A ŠIKANOVÁN/A?

Osmnáctá otázka v dotazníku zjišťuje, jakým způsobem jsou oběti šikanováni. Mezi formy šikanování patří fyzická agrese (např. škrcení, svázání, dušení, předstírání oběti, že ji vyhodí přes zábradlí ve škole apod., říznutí, kopání, bití), slovní agrese (vyhrožování, zastrašování, nadávky, urážky, výsměch a zesměšňování), krádeže, ničení věcí a násilné a manipulativní rozkazy.

Respondenti mohli označit více možností. Nejčastější odpovědí byly urážky. Malé procento dotazovaných (1%) odpovědělo jinak a uvedlo, že byli natočeni na video a agresoři to všem ukazovali nebo byli pronásledováni až ke svému domovu.

Graf č. 18:

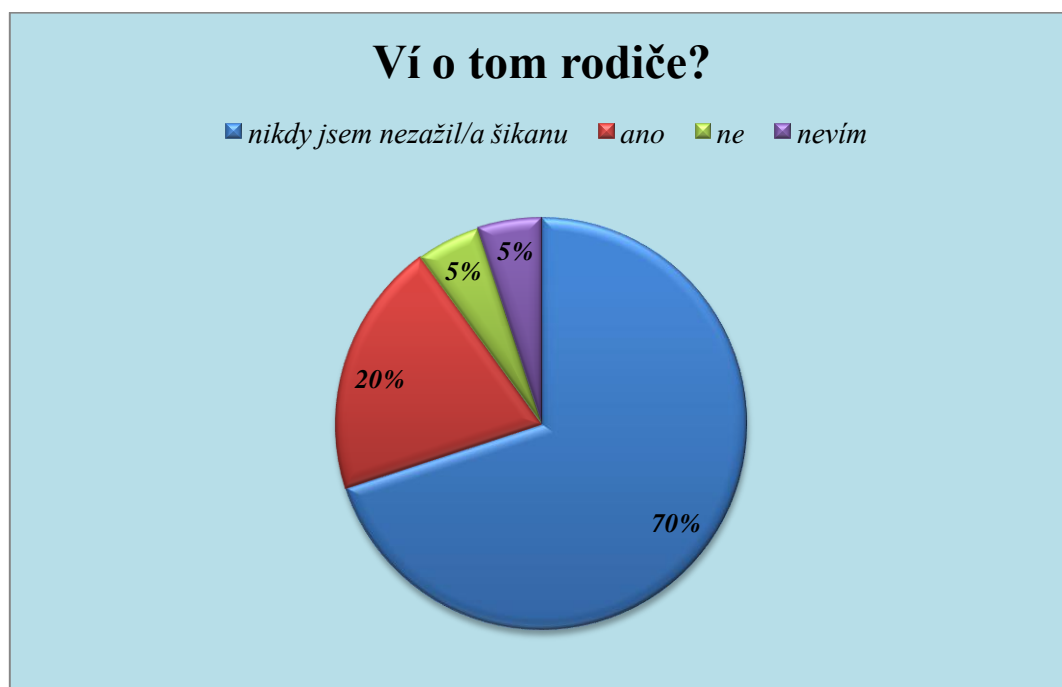
[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 19: VÍ O TOM RODIČE?

Bohužel existují případy, že se dítě stydí a bojí se svěřit rodičům či učiteli, že je šikanované. Rodiče to neví a šikanování pokračuje dále a mnohdy to může skončit až sebevraždou dítěte. Je velmi důležité, aby rodič vnímal své dítě a zpozoroval případné změny v chování, např. dítě se nechce učit, nechce chodit do školy, nemá kamarády, je smutné, trpí poruchami spánku, má noční můry apod.

Z grafu můžeme zpozorovat, že u dvaceti procent respondentů z třiceti procent šikanovaných dětí rodiče ví o šikaně.

Graf č. 19:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 20: ŘEŠILO SE TO NĚJAK, A POKUD ANO, NAPIŠ JAKÝM ZPŮSOBEM:

Respondenti odpovídali na tuto otázku vlastními slovy. Ve většině případů napsali, že si jejich rodič promluvil o šikaně s učitelem i s agresory a vysvětlilo se to. Bohužel 10% dotazovaných sice zažilo šikanu, ale vůbec se to neřešilo a to z důvodu, že to rodiče ani učitelé nevěděli.

Pokud rodiče zjistí, že jejich dítě je obětí šikany, je důležité mu naslouchat a projevit mu svou maximální podporu a důvěru a dohodnout se s ním o způsobu řešení dané situace. Také je nutné informovat o tom třídního učitele či ředitele školy.

Graf č. 20:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 21: MLUVÍ SE O ŠIKANĚ VE VAŠÍ ŠKOLE?

Je důležité, aby si daná škola uvědomila, že se i u ní může vyskytovat šikana. Škola může udělat mnoho pro to, aby zabránila výskytu šikany. Třídní učitel by měl vnímat, co se děje v jeho třídě, měl by hovořit o vztazích se svými žáky, pokusit se nastavit pravidla a být ve spolupráci s rodiči žáků. Velmi významná je důvěra žáků k učiteli. Škola by měla také vést přesný záznam všech případů šikanování.

K atraktivnosti školy, a tím pádem i k odstranění nudy, která může být také příčinou šikanování, přispívá lákavý program školy, který může zahrnovat např. vypsání zajímavých volitelných předmětů, širokou nabídku zájmových kroužků, založení školního časopisu či zavedení žákovské samosprávy.

V každé škole by měla být umístěna linka důvěry, která je anonymní a kde má žák možnost napsat o problému, o kterém se stydí nebo bojí napsat, případně nemá nikoho, komu se může svěřit.

Z grafu vyplývá, že na tuto otázku odpověděla polovina respondentů, že se mluví málo o šikaně na jejich škole, 30% dotazovaných odpovědělo „ano, hodně“ a zbytek (20%) vybralo možnost „vůbec“.

Graf č. 21:

[Zdroj: AUTORKA]

Otázka č. 22: MYSLÍŠ SI, ŽE ŠIKANOVÁNÍ MŮŽE MÍT VÁŽNÉ DŮSLEDKY PRO ČLOVĚKA?

U obětí šikany mohou být následky velmi závažné a týkají se celé osobnosti šikanovaného a mívají celoživotní charakter. Některé oběti se musejí dlouhodobě léčit, mohou se u nich objevit různé psychosomatické problémy, poruchy spánku, depresivní nálady apod. Z výzkumů plyne, že děti, které šikanují, mají sklon k tomu, aby šikanovaly i v dospělosti a měly děti, které se jednou také stanou agresory.

Většina respondentů (71%) odpověděla kladně na tuto otázku, záporně 15% a 14% dotazovaných neví.

Graf č. 22:

[Zdroj: AUTORKA]

4.5 Srovnání dat

VO1: Z jakého důvodu chodí žáci za školu?

Žáci chodí za školu z různých důvodů, které se mohou týkat negativního vztahu žáka ke škole, nepřijetí normy pozitivní hodnoty vzdělání či rodinných problémů, ale záškoláctví může být i projevem šikanování či reakcí na školní neprospěch. Další velmi oblíbenou příčinou záškoláctví jsou kamarádi a party, které mají v období dospívání na dítě větší vliv než jeho rodiče.

V dotazníku (*otázka č. 7*) byla nejčastější odpověď, kterou respondenti označili „strach z písemky či ze zkoušení z daného předmětu“, poté následuje možnost „kamarádi a parta“.

V současné době se klade velký důraz na zkoušení, testování, získávání dobrých školních úspěchů, díky kterým to pak může dítě v budoucnu daleko dosáhnout, ale může se také začít cítit pod tlakem a v úzkosti. Může se bát, že ho rodiče či učitelé potrestají nebo bude mít pocit méněcennosti. Rodiče a učitelé by měli dítěti ujasnit, jak školní klasifikace funguje a hlavně, že není záměrem být pořád ve všem nejlepší, protože nikdo není dokonalý.

VO2: Chodí záškoláci za školu především ve skupině?

Z otázky č. 9 v dotazníku bylo odhaleno, že záškoláci chodí za školu především ve skupině dalších žáků. Souvisí s tím jeden z důvodů záškoláctví, a to způsob trávení volného času s vrstevníky. Jak bylo již uvedeno, vrstevníci mohou mít větší dopad na žáka více než jeho rodiče. Bohužel tento vliv nemusí být vždy pozitivní. Existují skupiny vrstevníků vyznačující se kriminální činností nebo závislostním chováním.

VO3: Jak vnímají žáci šikanu?

Na otázku č. 13 v dotazníku tvořili žáci odpověď vlastními slovy. Tato otázka zjišťovala názory žáků na šikanu. Uváděli, že šikana představuje vyhrožování a bití druhého žáka. Dále také odpovídali, že šikanování je ničení věcí, ohrožování, urážení a nadávání nebo, že člověk ubližuje slabším jedincům a chce po nich například svačiny či peníze.

S vnímáním žáků na šikanu souvisí také otázka č. 22 z dotazníku. Tři čtvrtiny žáků si myslí, že šikanování může mít závažné dopady na člověka a jeho budoucí život.

VO4: Kde se nejčastěji objevuje školní šikana?

Tuto výzkumnou otázku vysvětluje v dotazníku dotaz č. 16. Podle dotazníku se nejčastěji odehrává šikana přímo ve třídě, dále na chodbě, v jídelně, tělocvičně a také během zájmových kroužků. I přes skutečnost, že se šikanování děje zejména ve školní třídě, učitel většinou o tom neví, neboť ostatní spolužáci ze třídy se obvykle nepostaví na stranu šikanovaného žáka z důvodu, že je neoblíbený, že je jim to jedno nebo se bojí agresora.

VO5: Vyskytuje se na základních školách zejména verbální šikana?

Z otázky č. 18 v dotazníku bylo zjištěno, že šikanování žáci zažili šikanu především v podobě urážek, zesměšňování, vyhrožování a pomlouvání. Tyto způsoby šikanování se řadí mezi slovní (verbální) agrese. Malé procento obětí také uvádělo, že agresori na ně útočili, brali jim a rozbíjeli osobní věci.

S touto výzkumnou otázkou se také pojí v dotazníku otázky č. 12, 14 a 15. Více než polovina žáků základních škol se setkala se šikanou v jakékoliv podobě, buď osobně, nebo jako svědek. 30% žáků zažilo šikanu osobně a většinou jednou týdně.

Šikana se může projevit psychickou a fyzickou bolestí. Bohužel její následky pro oběť mohou být tragického a katastrofálního charakteru. Často poškozuje dlouhodobě a někdy i trvale psychické a tělesné zdraví člověka. Při brutálních formách násilí ohrožuje také život oběti.

VO6: Udělila škola dítěti nějaké výchovné opatření v případě objevení šikany?

Z otázky č. 20 jsme se dozvěděli, že škola moc neřeší šikanu především z důvodu, že ji neobjevila, dítě učiteli ani svým rodičům nic neřeklo. Také byly případy, kdy dítě sdělilo svým rodičům, že bylo šikanované a rodič si o tom promluvil se třídním učitelem a s agresory šikany a vysvětlilo se to. V některých situacích oběti přestoupili na jinou školu.

Nejdůležitější je nejprve zjistit příčiny takového chování. Teprve na základě tohoto

poznatku můžeme se žákem dále pracovat. Dalším podstatným krokem je přimět rodiče žáka ke spolupráci. Výchovný poradce po rozhovoru s rodiči může žáka poslat do pedagogicko-psychologické poradny, která uskuteční jeho vyšetření a případně dá doporučení, jak řešit danou situaci.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo odhalit, jestli se dnešní základní školy stále potýkají s negativními problémy, kterými jsou především šikanování a záškoláctví a jaké jsou příčiny a následky takového chování. Dalším účelem bylo objevit, jaké vztahy zaujímají žáci ke svému učiteli a škole a zjistit, co si žáci myslí o šikaně, jestli zažili šikanu, jak byli šikanováni a jak se škola zachovala v takových situacích. Záměrem této práce bylo rovněž vysvětlit možnosti školy i rodiny, co můžou udělat v případech šikany a záškoláctví.

Výsledky vyplývající z dotazníkového šetření ukázaly, že se na školách stále objevuje šikana a záškoláctví. Žáci chodí za školu především z důvodu, že mají obavy z testu či zkoušení a poté kvůli kamarádům a partě. Když nejsou ve škole, tráví svůj čas většinou venku či v baru. Záškoláci jsou potrestáni zpravidla napomenutím či důtkou učitele a mají od rodičů zákaz televize, počítače a vycházek. Agresoři šikany bývají hlavně spolužáci a šikanují druhé urážkami, zesměšňováním, braním a ničením jejich věcí, pomlouváním, vyhrožováním i útočením. Bohužel v některých případech se dítě nesvěří a škola ani rodiče nic netuší a nemohou problém řešit. Ve většině situací se šikana řeší tak, že o ní rodič hovoří s třídním učitelem. Naštěstí bylo zjištěno, že žáci vědí, že šikana může mít závažné důsledky pro člověka a jeho budoucnost.

Ukázalo se, že důležitou podmínkou k napravení šikany a záškoláctví je jasné uvědomění problému. Známe již řadu různých i vyzkoušených opatření, která používají pedagogové i rodiče, aby škola byla místem, kde se uskutečňuje právo dětí existovat v bezpečí a svobodě tak, aby tady mohla být opravdová provozovna lidskosti.

U těchto poruch chování patří největší část odpovědnosti za výchovu i efektivní možnosti prevence rodině. V dnešní době v tomto směru roste i význam školy související se zvětšující se délkou času, který děti ve škole stráví. Tomuto trendu se školy pokoušejí vyjít vstříc, a tak kromě základních pozic učitele a výchovného poradce zakládají ještě pozice školního psychologa a školního speciálního pedagoga.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné publikace

AUGER, M. T; BOUCHARLAT, CH. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů*. Praha: Portál, 2005. 121 s. ISBN 80-7178-907-0

BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakl., 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9

FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1

KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3

LANGER, S. *Problémový žák v době dospívání na základní škole a v nižších třídách gymnázia*. Hradec Králové: nakl. Kotva, 2001. 398 s. ISBN 80-902210-0-9

LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-65-2

OLWEUS, D. *Bully/Victim Problems in School: Facts and Effective Intervention*. Spring, 1996. ISSN-1089-5701

ONDRÁČEK, P. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, 2001. 116 s. ISBN 80-7194-378-9

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9

TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001. 198 s. ISBN 80-7178-503-2

VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémových dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky a psychologie, 2000. 125 s. ISBN 80-7083-369-6

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4

VÁŠUTOVÁ, M. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. 274 s. ISBN 978-80-7368-525-6

VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2008. 136 s. ISBN 978-80-210-4573-6

Elektronické zdroje

CELOSTNI MEDICINA.CZ: *Informační server o zdraví z pohledu celostní, přírodní, alternativní medicíny: Záškoláctví, co s ním?* [online]. [Cit. 4. listopadu 2012]. Dostupné z www: <http://www.celostnimedicina.cz/zaskolactvi-co-s-nim.htm>

MINIMALIZACE ŠIKANÝ: *Informační portál o šikaně na školách* [online]. [Cit. 2008]. Dostupné z www: <http://www.minimalizacesikany.cz/>

MŠMT: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY [online]. [Cit. 13. března 2002]. Dostupné z www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>

RODINA.CZ: *Každodeník o dětech a rodičích: Šikana ve škole, aneb jak to vidím já* [online]. [Cit. 24. srpna 2004]. Dostupné z www: <http://www.rodina.cz/clanek3981.htm>

ŠANCE DĚTEM: *Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. [Cit. 3. listopadu 2013]. Dostupné z www: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/zaskolactvi.shtml#jak-pozname>

ŠIKANA – ZDRAVĚ.CZ: *Šikana – kde všude nám hrozí?* [online]. [Cit. 9. března 2011]. Dostupné z www: <http://sikana.zdrave.cz/sikana-kde-vsude-nam-hrozi/>

TRUANCY PREVENTION: *Truancy Definition, Facts and Laws* [online]. [Cit. 2013-30-01]. Dostupné z www: <http://www.truancyprevention.org/>

YOUTH TRUANCY IN AMERICA: *What Causes Truancy?*[online]. [Cit. 2013-25-11]. Dostupné z www: <http://www.susanscheff.net/truancy-causes/>

ZDRAVÁ ŠKOLA: *Záškolačství* [online]. [Cit. -]. Dostupné z www: <http://www.sps-zdravaskola.cz/prirucka--33/>

Seznam příloh

Příloha I. Dotazník (zdroj: vlastní)

Příloha I. Dotazník

Milí žáci a žákyně,

jsem studentkou 3. ročníku kombinovaného studia Sociální pedagogiky na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích a chtěla bych Vás poprosit o vyplnění mého dotazníku, který se týká záškoláctví a šikany. Dotazník je anonymní. Výsledky budou použity pro zpracování bakalářské práce na téma **Poruchy chování u žáků na druhém stupni základních škol.**

Moc Vám děkuji za vyplnění.

Iveta Bartoušková, DiS.

1. Pohlaví:

- dívka
- chlapec

2. Ročník:

- šestý
- sedmý
- osmý
- devátý

3. Chodíš rád/a do školy?

- ano
- ne

4. Důvěřuješ svému třídnímu učiteli?

- ano

ne

5. Byl/a jsi někdy za školou?

ano

ne

6. Vědí o záškoláctví Tví rodiče?

ano

ne

nebyl/a jsem za školou

7. Co bylo příčinou Tvého záškoláctví? (lze zaškrtnout více odpovědí)

strach ze zkoušení či písemky

strach z učitele

strach ze šikany

kamarádi a parta

rodinné problémy

jiná příčina

nebyl/a jsem za školou

8. Je podle Tvého názoru záškoláctví dobrým řešením problému?

ano

ne

9. Když jsi za školou, tak ve skupině nebo sám/sama?

ve skupině

sám/sama

- nikdy jsem nebyl/a za školou

10. Kde trávíš svůj čas, když jsi za školou? (lze označit více odpovědí)

- venku
 doma
 u kamaráda/u kamarádky
 v hospodě
 v kině
 jiná možnost
 nikdy jsem nebyl/a za školou

11. Byl/a jsi potrestán/a za záškoláctví a pokud ano, uveď jak: (odpověď vlastními slovy)

.....
.....
.....

12. Setkal/a jsi se ve škole se šikanou, buď osobně, nebo jako svědek?

- ano
 ne

13. Co podle Tvého názoru znamená šikana? (odpověď vlastními slovy)

.....
.....
.....

14. Byl/a jsi někdy šikanován/a?

- ano
 ne

15. Jestli ano, jak často?

- každý den
- 1x týdně
- 1x měsíčně
- nikdy jsem nebyl/a šikanován/a

16. Kde jsi byl/a šikanován/a? (lze označit více odpovědí)

- ve třídě
- v jídelně
- před školou
- na chodbě
- na WC
- v tělocvičně
- při zájmových kroužcích
- jinde
- nikdy jsem nebyl/a šikanován/a

17. Kdo Tě šikanoval? (lze zaškrtnout více odpovědí)

- spolužáci/spolužačky ze stejné třídy
- žáci z vyšších ročníků
- žáci z nižších ročníků
- učitel
- nikdo

18. Jak jsi byl/a šikanován/a? (lze zaškrtnout více odpovědí)

- ničení mých věcí
- urážky
- dělali si ze mě srandu

- vyhrožovali mi, že mi udělají hrozné věci
- útočili na mě
- nikdo se se mnou nebavil
- pomlouvali mě za mými zády
- brali mi mé věci
- zamykali mě (na WC atd.)
- jinak (napíš jak):
- nikdy jsem nebyl/a šikanován/a

19. Ví o tom rodiče?

- ano
- ne
- nevím
- nikdy jsem nezažil/a šikanu

20. Řešilo se to nějak, a pokud ano, napiš jakým způsobem: (odpověď vlastními slovy)

.....
.....

21. Mluví se o šikaně ve Vaší škole?

- ano, málo
- ano, hodně
- vůbec

22. Myslíš si, že šikanování může mít vážné důsledky pro člověka?

- ano
- ne
- nevím